Z47.
6

MARCI PAULI ANTONINI,
PHILOSOPHI TRIBOCCI,
CONFUTATIO DUBIORUM,
quæ contra Schediaſma Halenſe
DE
CONCUBINATU
MOTA SUNT.

Argentorati, A. O. R. M. DCC. XIV.

WELLCOME LIBRARY INSTITUTE

§. I.

Fructus infallibilitatis Papalis

QUamprimum, Religione tyrannicum Papatus Imperium ſubire coacta, exortum eſt illud execrabile monſtrum Infallibilitatis; adeo ſors omnium mortalium, quæ feliciſſima atque ſuaviſſima religione vera eſſe poterat, miſera evaſit, ut ne quidem vera ſentiendi libertas, qua nihil nunquam innocentius eſſe poteſt, integra relicta fuerit. Cetera quidem omnia tyrannis odia, cædes, avaritia, crudelitas, & quævis facinora vel ſacro religionis nomine tecta, vel ut res exigui momenti neglecta fuerunt. Sola conſcientiæ vel opinionis diverſitas, ut omnium criminum maximum capitale erat, nulliſque non cruciatibus, rogo denique ipſo vindicabatur. Atque uti hæc vel mediis tenebrarum temporibus, vel inter eos, qui Papale jugum exoſculantur, obtinuerunt; Ita optandum eſſet, ut Reformatione Evangelica ſubſecuta ſuus quoque ſplendor religioni reſtitutus, omniſque tyrannis Papalis, quæ in opiniones atque conſcientias a Clero exercebatur, ſimul excuſſa fuiſſet. Verum, bone DEUS! vix ipſi libertatem conſcientiarum adeo exoptatam nacti ſunt Eccleſiæ Reformatæ Doctores, cum illam protinus iterum eripere miſeris Laicis conarentur. Illud fateor, ea fuiſſe aſtutiâ, infallibilitatem ut ore calamoque tanquam dogma peſtilentiſſimum rejecerint.

Et pſeudorthodoxiſmi noſtri.

Aſt vero, quid Pſeudorthodoxiſmus, quo tot calamitates excitari quotidie cernimus, ab illo monſtro differat, cuivis ſapienti facile patet. Videmus enim omnia potius crimina Cleri noſtri merere conniventiam, quam vel minimam, opinionem etiam in ſe veriſſimam, & minimum neque religioni ſanæ, neque moribus civilibus quoquo modo adverſam, ſed quæ ſaltem a receptis doctrinarum Scholaſtico-Theologicarum formulis diſcrepat; atque hanc vel odioſo hæreſeos caractere ſignari, vel ſcandalum appellari, omneſque fraudes committi ad illam igne ferroque, ſi quidem tantum valerent, proſequendam. Nec vero quidquam prodeſt ad vim & injurias mitigandas ulla circumſpectio vel innocentia. Ita enim ſuſpicax eſt ille Pſeudorthodoxiſmus, ut nec mille cautiones, quibus mores introducti, receptæque leges tam civiles quam Eccleſiaſticæ ab omni immutatio-

tione, imo etiam ab omni cenſura tuentur, ſufficiant; nec ulla amicitiæ conſideratio, non denique publica honeſtas vel decorum hunc intempeſtivum, zelum dicam an furorem? reprimere valeat.

Exemplo recentiſſimo oſtenſi. Si quis putet, juſto iniquius hæc in Clerum noſtrum dici, conſideret quæſo clamores atq; turbas adverſus *Schediaſma Halenſe de Concubinatu motas.* Illuſtris Autor, cui univerſa Germania de reſtituta ſaniori Philoſophia atq; Jurisprudentia immortales debet gratias, cum in publica illa diſſertatione præcipuarum Gentium, Ebræorum ante & poſt Legem Moſaicam, Græcorum, Romanorum, Chriſtianorumq; tam Orientalium quam Occidentaliũ mores in concubinatu percurreret, non ſolum primo ſtatim ingreſſu declaravit: * *Non eſſe ſibi animum defendere licentiã concubinatus, nec impugnare Leges hodie receptas, concubinatum ſub pœna prohibentes; ſaltem id oſtenſurum, concubinatum nec ad fornicationis, nec ad ſtupri, nec ad adulterii genera olim, tam apud Hebræos, quam apud Romanos, etiam in primis ſeculis Chriſt. Relig. pertinuiſſe, ſed inter concubinatum & matrimonium aliquam quidem, verum exiguam, differentiam fuiſſe. Quod vero hodie pro ſtupri, aut fornicationis, aut adulterii ſpecie habeatur, ejus originem deberi Juri Canonico, & ex parte hypotheſi Jur. Pontificii a Proteſtantibus jure optimo maximo negatæ, quod matrimonium ſit ſacramentum*; Verum etiam, ne hæc aſſertio minus ſeria videretur, paulo poſt addidit: ** *Non ideo, quod Origo Concubinatus prohibiti vitioſa ſit, prohibitionem ipſam vitioſam eſſe. Neceſſitatem benedictionis ſacerdotalis in matrimonio legitimo haud dubie originem debere hypotheſi Pontificiæ de Sacramento matrimonii, propterea tamen non ſolum recte Principes Proteſtantes neceſſitatem hujus benedictionis retinere, ſed & imprudenter acturum, qui Principi Proteſtanti perſuadere vellet, ut neceſſitatem illam Lege publica abrogaret, etſi quibusdam in locis Evangelicæ Religionis illa certo modo ſit abrogata.* Quid, quod & ſub finem diſſertationis ipſemet ſolidiſſimis rationibus concubinatus tolerantiam vel introductionem hodiernam impugnavit, atque oſtendit: p. 65. ſeq. lit. e. (1) *Non omnia apud omnes eſſe honeſta vel turpia, & quemlibet bonum Civem debere ſequi mores ſui populi; hinc quamvis apud Hebræos & Romanos Concubinatus fuerit licitus & honeſtus, ceſſantibus tamen apud nos rationibus ſtatus Hebraici & Romani, poſſe eum apud nos etiam eſſe inhoneſtum & turpem.* (2) *Concubinatum ad matrimonium relatum, etſi non ſit ſcortatio, tamen eſſe ſtatum imperfectiorem matrimonio,*

* §. I. p. 2. ſeq.

** p. 4. lit. d.

nio, ſecundum mores omnium gentium, nec apud ullas gentes dubium eſſe, quin ſæpe vagæ libidinis ſtudium ſub concubinatu pallietur. (3.) *Nullam oſtendi poſſe vel veroſimilem rationem, cur in Rep. Chriſtiana iterum poſt abrogationem debeat introduci concubinatus; Non favorem juvenum cito nimis de conjunctione cum ſexu fœminino cogitantium, qui v. g. in ſcholis vel Academiis nupturiant, antequam ad perſonam patrisfamilias decore ſuſtinendam ſint apti; Non favorem adultorum aut viduorum, eo prætextu utentium, ſe eſſe impares ad ſuſtinenda onera matrimonii pro dignitate juſtæ uxoris, aut ſe nolle liberis prioris matrimonii novercam ſuperinducere. Nam his apud nos hodie conſultum eſſe per matrimonium ad morganaticam, quod a Concubinatu Romanorum ſaltem in eo differt, quod hic accedat benedictio ſacerdotalis, & libertas dimittendi talem uxorem ſit ademta; vel etiam ſi viri non ſint in dignitate illuſtri conſtituti, adeoque horum intuitu non ſit receptum matrimonium ad morganaticam; his tamen non difficile fore invenire uxores, quæ non deſiderent ſuſtentationem eorum patrimonium excedentem.* (4.) *Plerumque ab iis, qui libertatem repudiandi concubinam pro lubitu tanquam favorem inſignem æſtimant, concubinatum pro pallianda vaga libidine appeti, eosque adeo parum dignos eſſe, ut iis leges ſuccurrant.*

His tot ac tam ſeriis de vero ſcopo atque uſu diſſertationis admonitionibus, quis non credidiſſet, omnem calumniandi occaſionem omnino præciſum iri. At enimvero non ſufficiebat, concubinatus prohibitionem hodiernam defendiſſe. Adeo namque invidioſus eſt Pſeudorthodoxiſmus, ut ne quidem diverſos aliarum gentium vel ſeculorum mores æquo poſſit ferre animo, id ſcilicet poſtulans, omnes ut Patriarchæ & Iſraelitæ decretorio judicio condemnentur, neque usquam vel unquam quid legi poſſit ab infallibilitate ſua alienum. Igitur vix comparuit hæc Illuſtris Dn. Thomaſii diſſertatio, cum velut in re omnem religionem ſubvertente non ſolum indecora publice ſuſciperetur in ipſa Academia contra illam diſputatio, verum & omnia per totam regionem fierent ad moleſtias illi creandas. Atque hoc velut claſſico excitatos certatim bellum indixiſſe videmus alios. Quod ſi vero credant iſti homines, in arenam cum ipſis deſcenſurum Illuſtrem Dn. Autorem, vereor, ne quam maxime fallantur. Nec enim ejus generis eſt contentio, a qua ſalus Religionis vel Reipublicæ pendeat, cum ipſemet Dn. Autor ultro fateatur, concubinatum hodie jure optimo maximo prohiberi. Solum ergo lis omnis in eo vertitur, an Patriarchæ & tot ſancti ſapi-

enteſque viri in Republica Moſaica, apud Romanos & Chriſtianos ob id reprehendendi, quod in Concubinatu vixerint, & an Chriſtus & Apoſtoli de Concubinatu unquam aliquid diſpoſuerint? Hæc negat Dn. Thomaſius, Pſeudorthodoxi ajunt. Quicunque demum victor evadat, id nemini poteſt eſſe præjudicio, cum utraque pars, ut jam dictum eſt, in hoc conveniat, concubinatum hodie juſtis ex cauſis illicitum eſſe. Atque adeo cum de opinionibus ſaltem pugnetur, Illuſtris Dn. Autor facile ſuo ſenſu abundare quemvis patietur, nec, ut ego quidem credo, ab illo expectanda erit ulla reſponſio. Quanquam vero nec diſſertatio Ejus de Concubinatu ulla apud homines affectibus & præjudiciis vacuos defenſione egeat; ne tamen forte adverſarii glorientur, vim argumentorum ſuorum ſilentium ei impoſuiſſe, commotus ſum in gratiam Præceptoris olim mei, æternum devotiſſime colendi, proprio certe inſtinctu & illuſtri Dn. Thomaſio plane inſcio ad ejus defenſionem ſuſcipiendam. Et quanquam in me ſatis agnoſcam imbecillitatem virium, quæ cum eruditione Dn. Adverſariorum nunquam ſane comparari queunt; eas tamen contra tam levia atque vana ratiocinia, quibus illi hac in re uſi ſunt, ſat roboris habituras confido.

Rationes præſentis ſcripti.

§. II.

Præmittuntur quædam ſuppoſita.

Antequam vero ſingillatim ad uniuscujusque reſpondeam diſſentientis argumenta, præmittenda omnino videntur ſequentia poſtulata:

1. Cuilibet homini a DEO O. M. appetitus atque inclinatio naturalis ad conjunctionem cum individuo diverſi ſexus, itemque ad procreationem ſobolis inditus eſt; qui appetitus, utpote a DEo ortum trahens, laudabilis eſt neque *IN SE* ullo modo pro malo habendus.

2. Cum vero omnia media neceſſaria ad hunc finem conſequendum pariter licita judicari debeant; relinquiter commixtio carnalis ſive concubitus cum individuo diverſi ſexus *IN SE SPECTATUS* etiam laudabilis ſit, nec mali quidquam contineat.

3. Benedictio Sacerdotalis in ſenſu abſoluto non eſt neceſſarium requiſitum ad conjunctionem maris & fœminæ.

4. Conſequens eſt, ut nec concubitus *IN SE CONSIDERATUS* per hanc demum copulam ſacerdotalem legitimus fiat; nec concubinatus eam ob cauſam reprehendendus ſit, quod in eo ſacerdos deficiat; vel pro libidinoſo habendus, ob ſolum concubitum viri & concubinæ.

§. III.

250.

§. III.

Et definitiones. Deinde ante omnia Termini, hac diſputatione occurrentes, perſpicue ſunt explicandi, ut ne logomachia vel confuſio ſuboriatur. Deprehenduntur autem hæ fere ſpecies commixtionis carnalis inter homines, hoc loco commemorandæ:

1. *Fornicatio* ſ. *Scortatio*; quæ eſt concubitus vagus ſolæ libidinis gratia cum *meretrice* h. e. fœmina, quæ corpore quæſtum facit.

2. *Stuprum* eſt concubitus cum fœmina honeſta, libidinis impulſu ſolo peractus.

3. *Matrimonium* ſpecialiter ſumtum, quatenus concubinatui contradiſtinguitur, eſt individua ſocietas viri & uxoris procreandæ ſobolis cauſa & ad evitandam libidinem inita, ſolennibus in Rep. ceremoniis, v. g. benedictione ſacerdotali, roborata, *effectibusque civilibus*, quæ in participatione dignitatis mariti, jure dotium, & ſuccesſione liberorum conſiſtunt, donata.

4. *Concubinatus* ſ. matrimonium ſecundarium & inæquale eſt ſocietas ſive conjunctio quædam domeſtica arctior, eaque ſine præviis ſolennibus ritibus inita, maris cum fœmina, alium maritum non habente, absque *affectione maritali*, hoc eſt, absque communicatione dignitatis, qua maritus pollet, ad evitationem ſcortationis & libidinis inordinatæ, non excluſa tamen omni intentione procreandæ ſobolis, pro lubitu & absque præviis ſolennitatibus ſolubilis, effectibus vero civilibus deſtituta.

§. IV.

Summa Diſſertationis Thomaſianæ de Concubinatu. Status Controverſiæ in genere formare nequit, cum adverſarii inter ſe ipſi non conveniant, ſed alter id neget, quod alter approbat. Ut tamen ſeries omnis contentionis dilucidius pateſcat, nec vel quicquam diſſimuletur, vel etiam cuiquam aliquid præter mentem affingatur, primo ſummam totius Diſſertationis Illuſtris Dn. Thomaſii, poſtea cujuslibet adverſarii argumenta brevibus theſibus includam.

I. Nullibi quidem in hac diſſertatione expreſſis verbis dixerat Dn. Thomaſius, concubinatum, prout illum ſupra deſcripſimus, naturali jure licitum eſſe. Quoniam tamen implicite id quibusdam locis continetur, & idem Vir Celeberrimus in Inſtitt. Jurisp. Nat. clarius aſſeruerit; defendemus contra Adverſarios: *Concubinatum Jure Naturæ neque quoad principia juſti, neque honeſti, neque decori, contrarium eſſe.*

II.

II. *Ante Legem Moſaicam* (ſunt verba ſchediaſmatis Halenſis) *Concubinatus erat conjunctio, facile diſſolubilis, maris, etiam uxorem jam habentis, & fœminæ, alium tamen maritum non habentis, absque affectione maritali, liberorum procreandorum cauſa.*

Inter matrimonium igitur & concubinatum illo tempore exigua fuit differentia, & nulla fere alia, quam ut juſtæ uxores participarent de dignitate mariti, concubinæ vero eſſent ancillæ vel ex genere obſcuro natæ.

Nunquam vero tum temporis vel pro ſcortatione vel pro ſtupro vel pro adulterio habeatur.

III. *Lege Moſaica Concubinatus non fuit prohibitus.*

Pro Concubinis uſurpatæ ſunt vel fœminæ Iſraëliticæ, quæ uxores duci poterant; vel ancillæ & peregrinæ ſ. extraneæ, quæ, Iſraeliticam religionem non profitebantur, etiamſi eſſent proſelytæ domicilii.

Concubinatus cum ancilla & extranea etſi non fuerit laudabilis, ob metum idololatriæ, fuit tamen impunis.

Utriusque generis concubinæ nec pro ſtupratis, nec pro meretricibus, nec pro adulteris habitæ.

Concubinatus a matrimonio juſto ſecretus fuit (1.) *quod concubinæ non in pari dignitate fuerint conſtitutæ, ut uxores;* (2.) *quod concubinatus contraheretur ſine pactis dotalibus & præcedentibus ſponſalibus, aliisque juſtarum nuptiarum ſolennitatibus; neque etiam* (3.) *libertas dimittendi concubinas, viris indulta, per Legem Moſaicam reſtricta, aut ad ſolennitatem dandi libelli repudii adſtricta.*

IV. *Neque a Chriſto vel Apoſtolis prohibitus fuit Concubinatus.*

V. *Jure Romano ante introductum Chriſtianiſmum, Concubinatus erat licitus & honeſtus, imo honeſtior quam apud Hebræos, quia turpe apud Romanos habebatur uxori concubinam ſuperinducere.*

Inibatur concubinatus cum provincialibus libertis & ancillis; non erat cum ingenuis niſi obſcuro loco natis & inhoneſtis, vel ſi quis expreſſa teſtatione manifeſtum fecerit, quod eas concubinarum loco habere velit.

Con-

751.

Concubina vero nec pro adultera habebatur, nec pro ſtuprata, nec pro meretrice, ſed pro ea, quæ uxoris loco interim eſſet & dignitate ſaltem ab uxore differret, atq; pro lubitu ſine ulla ſolennitate dimitti poſſet.

VI. *Etiam ſub Imperatoribus Chriſtianis usque ad Leonem VI. concubinatus unius cum una nec pro ſcortatione aut actu alio libidinoſo, ſed pro licito & honeſto fuit habitus.*

VII. *Autoritas Patrum Eccleſiæ, parum in Philoſophia Morali verſatorum & imprimis Ambroſii, Hieronymi & Auguſtini, prima fundamenta jecit opinionis poſtea exortæ, qua concubinatus etiam unius cum una pro ſcortationis ſpecie fuit habitus.*

Non tamen privatæ opiniones horum Patrum in Eccleſia communiter receptæ ſunt ante Novellam Leonis.

Imperator Leo VI. Philoſophus, qui ſub finem Seculi IX. vixit, primus concubinatum prohibuit.

VIII. *Sub Imperatoribus Germanis concubinatus viri, qui uxorem jam habebat, quidem prohibitus erat ſub mulcta pecuniaria; ratione eorum autem, qui uxores non habebant, manſit quidem differentia inter uxorem & concubinam, concubinatum & matrimonium, ſed ſaltem quoad perfectionem & honeſtatis gradum.*

IX. *Rationes Juris Canonici contra Concubinatum his nituntur principiis:* (1.) *Matrimonium eſſe ſacramentum.* (2.) *Omnem concubitum non ſacramentalem eſſe illicitum, imo fornicationis & adulterii ſpeciem.* (3.) *conventionem partium privatam non eſſe matrimonium, niſi accederet benedictio ſacerdotalis publica.* (4.) *Dimisſionem uxoris citra adulterium eſſe contra prohibitionem Chriſti, etiamſi alias gravisſima divortii cauſa ſubeſſet, quæ etiam in prioribus poſt Chriſtum natum ſeculis ab Eccleſia fuiſſet admiſſa.* (5.) *Ceſſare cauſas permisſi olim Concubinatus apud Hebræos & Romanos.*

Nihilominus Concubinatus uſque ad tempora Pontificis Leonis X. tolerabatur. Cum enim Pontifices Clero omni matrimonio interdixiſſent, & tamen donum continentiæ ipſi concedere non poſſent, permittebant libidines omnis generis nefandas, & adeo etiam libidines ſub ſpecie Concubinatus palliatas, ita ut Clericus ille pro caſto haberetur, & laudando, qui una ſaltem concubina contentus eſſet.

Tandem vero cum Laici de laſcivia Cleri gravisſime conquererentur Leo X. Pontif. poſt initium Seculi XVI. in Concilio Lateranenſi prohibuit Clero concubinatum, aſtute magis, quam ſerio.

X. Neque

X. *Neque Lutherus & Theologi Wittebergenſes initio Reformationis concubinatum omnem pro ſtatu turpi & valde ſcandaloſo habuerunt.*

Poſteaquam vero in Ordinatione Politica Francofurtenſi A. 1577. renovata prohibitio Juris Canonici repetita fuerat, ab illo tempore Theologi pariter & Jure Conſulti Lutherani conſtanter reſponderunt, concubinatum etiam unius cum una, etiam non uxorati cum ſoluta, non eſſe permittendum.

XI. *Neque patitur hodierna Reipublicæ noſtræ conſtitutio, ut poſt hanc abrogationem iterum introducatur.*

§. V.

Summa diſſertationis a Dn. Abbate Bergenſi oppoſitæ.

Jam videamus, quid ab Adverſariis contra hæc omnia repoſitum ſit. Primo quidem illa publica diſputatione impugnavit Reverendiſſimus Dn. ABBAS BERGENSIS, Collega Dni. Thomaſii longe amiciſſimus, cujus argumenta ſingula eo ordine, iisdemque fere verbis, quibus ſcripta ſunt, hoc loco producemus, ſed in nervum contracta.

I. (§. 1. & 2.) Confitetur Dn. Abbas, *Concubinatum in ſacra Scriptura, maxime N. T. expreſſis verbis & κατὰ ῥητὸν non damnari, nec ullam ejus mentionem fieri.* Nihilominus putat, *inde non ſeqvi, damnatum non eſſe κατὰ διάνοιαν ſive implicite. Multas enim res in ſcriptura, teſte Gregorio Nazianzeno, cum ſint, minime dici, hoc eſt, cum ſint illicitæ, minime diſertis verbis prohiberi.*

II. (§. 3.) *Fundamentum dijudicandæ quæſtionis* ponit *Matth. XIX, 4. 5. 6. 7. 8. 9. quo loco contineri* ait *interpretationem inſtitutionis matrimonii, Geneſ. II, 22. 23. Ea enim docere Chriſtum, vi inſtitutionis divinæ omnem unionem in unam carnem, quæ fieret cum fœmina dimiſſibiliter, eſſe illicitam. Fuiſſe ergo concubinatum utique a Chriſto prohibitum ac damnatum in Nov. Teſt. & quidem eo ipſo quam maxime; quod hunc Concubinatum dimiſſibilitas ingrediatur eſſentialiter, contra divinam inſtitutionem unionis inter marem & fœminam.*

Imo (§. 4.) *ne quidem ejusmodi Concubinatum, qui dimisſibilitate conjugio opponeretur, Lege Moſaica permiſſum fuiſſe. Concubinatum enim Patriarcharum aliorumque Iſraëlitarum non fuiſſe oppoſitum conjugali ſtatui, verum incluſum, i. e. concubinas fuiſſe individuas.*

Ex intentione Dei huc tetendiſſe præceptionem de libello repudii, ut teſtarentur eo ac recordarentur, ſibi ex primæva conjugii inſtitutione haud licitum eſſe divortium, v. Marc. X, 7. 8. 9. Quocirca minime eſſe, quod dubitemus, an libellus divortii debuerit etiam dari ſecundariis uxoribus. Præceptum enim eſſe generale, nullam ſpeciem excipiens; Neqve deeſſe rationem ſenſus univerſalisſimi. (1.) *Non minus ſecundariam, quam pri-*

mo-

mariam conjugem, ex inſtitutione fieri carnem unã, & ſecund. Chriſti doctrinã inſeparabilem. Quando nimirum mas fœminã non dignetur reputare uxorem ſuã, ut Inſtitutio expreſſe habeat; illum eſſe teſtem adverſus ſemetipſum, quod cum ea ipſum non Deus conjunxerit, verum præpoſtera arbitrii ſui malitia. Nec vero vel eum legitime carnem fieri unam, qui conjugium verbis quaſi initum, non re comprobet, ſociam non declarans ſuam uxorem coram Eccleſia ſeu Chriſtiana Rep. iis ritibus, ſine quibus hæc conjugium nullum vere conſummatum agnoſcit. (2.) *Ex Deut. XXIV,* 1.2.3.4. *intelligi, niſi datus fuiſſet repudii libellus ſecundis etiam uxoribus, publicum illud documentum ceſſaturum fuiſſe, quo deterriti fuerint & accipientes & dantes, ne iſtæ ad maritum primum, ſi nupſiſſent alteri, redirent unquam, neque hi ipſas reciperent: id quod abominatio fuerit coram Jehova, qva qvis fecerit terram peccare.*

III. (§.5.) *Alteram cauſam, ob quam Chriſtus & Apoſtoli non potuerint Concubinatum licitum cenſere,* ponit Dn. Abbas *in defectu amoris conjugalis. Quemadmodum enim,* ait, *ipſe Dn. ex inſtitutione in marito requirit conjugis unitatem, ita unionem pariter haud vulgarem inter eos, ſed talem omnino, ut præ patre & matre iſti ille adhæreat, neqve aliter, quam ut ipſam æſtimet unice ac ſolenniter UXOREM SUAM. Ita enim AFFECTUS MARITALIS, citra quem publice teſtandum nulla commixtio ad ipſam unionem in unam carnem, quæ divinitus inſtituta eſt, referri poſſit; optime explicatur, Eph. V,*21-33. *Ex qua obſervatione duo illa neceſſario conſequuntur:* (1.) *Ut Chriſti atque Apoſtolorum tot locis frequentata Emphaſis, maxime* 1. *Cor. VII,*2-8.9. *de PROPRIIS vel SUIS uxoribus; plane ſit excluſiva adverſus omnes alias, qvæ uxores non ſint.* (2.) *Ut omnia dicta , quibus ſcortatio & adulterium damnatur, thoro opponantur legitimo; ideoque ea tam concubinat qvemvis, qvam reliqvas flagitii ſpecies prohibeant.*

IV. (§.6.) *Si Chriſtus adventu ſuo ne ſolenne qvidem Moſaica autoritate pollens divortium pro ſuo officio debuit tolerare amplius, debebat multo magis ejusmodi concubinatum prohibere. Qvicqvid ſane ob duritiem cordis ſub Vet. Teſt. Oeconomia permiſſum fuerat, ſicut libellus repudii & pellicatus, id omne ipſa Chriſti præſentia abrogatum erat, ceſſabatqve ex ea cauſa, qvod ipſe afferret omnibus gratiam pro gratia, Joh. I,*16. *hoc eſt, loco illius gratiæ, qvæ in umbris & diſpenſationibus conſtiterat, gratiam longe præſtantiorem. Quo etiam recipit ſe Apoſtolus iis, 2. Cor. V,*17. *Vetera præterierunt, ecce nova facta ſunt omnia. Ergone omnes umbræ, omnes qvoqve diſpenſationes Leviticæ præterierunt? ſolus autem concubinatus ille, qvi ne meretur qvidem reputari inter vetera diſpenſa-*

 bilia

bilia, cum Chriſto conſiſtere adhuc potuit? Ergo omnia corda ſunt facta nova in Chriſto, qvotqvot ipſius Spiritui non pertinaciter reſiſterent: & nihilominus hic fœdiſſimus concubinatus in novis cordibus ſimul locum habuit? Abſit omnino! &c.

Iterum vero atque iterum monemus, conſecutionem a rebus Vet. Teſt. abrogatis, cum quibus nil commercii habet turpis concubinatus, de quo nunc agitur; adhibitam modo eſſe, tanqnam argumentum ἀνθρώπινον, ut abſurdum eo evidentius redderetur.

V. (§. 7.) *Eadem fuere fundamenta, ex quibus S. Patres, Ambroſius, Hieronym. Auguſtin. cæterique uno ore ac corde Concubinatum damnarunt, &c.*

§. VI.

Reſpondetur ad Argum. I. §. 1. & 2. His quidem rationibus Reverendiſſ. Dn. Abbas Bergenſis communem de concubinatu opinionem propugnavit. Noſtrum jam erit, eodem ordine, quo poſita ſunt ejus argumenta, ad ſingula reſpondere.

Et primo quidem, ex eo ipſo, quod nullum in N. T. verbum de Concubinatu reperitur, ſatis apparet, omnem diſputationem eſſe non quidem de ſenſu & intellectu expreſſi cujusdam dicti ſacræ ſcripturæ, ſed de ſenſu latente & implicito, atque de argumentationibus ex affinibus materiis v. g. matrimonio, fornicatione, libidine &c. collectis, ut adeo mirum non ſit, rem dubiis ſubjectam eſſe, diverſasque ſuboriri opiniones. Quare non poſſum non iniquum adverſariorum animum notare, quod de re ejusmodi tot clamores excitant, cum ipſimet neceſſe habeant confiteri, nusquam in S. Scriptura expreſſam reperiri prohibitionem, ſeque omnes fundent in argumentis quam longiſſime quæſitis, & plane ad rem nihil facientibus.

Illud ſane negligendum non eſt, Concubinatum & apud Judæos, & apud Græcos, & apud Romanos tempore Chriſti & Apoſtolorum frequentisſimum fuiſſe, neque tamen ullibi vel a Chriſto, vel ab Apoſtolis condemnari vel reprehendi, quod omnino neceſſarium videtur fuiſſe, ſi quidem vitioſus judicari debeat; tum quia Concubinatus nec juri naturali, nec divino Veteris Teſtamenti adverſatur, tum quia videmus Apoſtolos ſæpiſſime ſcortationis, adulterii, concubitus ſodomitici &c. mentionem facere diſtincte, & Apoſtolus in recenſendis operibus carnis Gal. V, 19. adulterium, ſcortationem, impuritatem, diſtincte memoret; de Concubinatu vero nusquam loquatur. *Conf. omnino Schediaſ. Halenſ. de Concubin. §. XVII. not. lit. e. p. 35.*

§. VII.

Ad argum. II. §. 3. & §. 4. Cum igitur, ipſis adverſariis fatentibus, expreſſe nusquam prohibitus ſit neque a Chriſto neque ab Apoſtolis concubinatus, videamus,

an

253.

an implicite alicubi prohibitio lateat, & per indirectum bona conſequentia colligi poſſit.

Fundamentum dijudicandæ quæſtionis cum a Dn. Abbate ponatur in *Matth. XIX, 3. ſeqq.* placet totum textum huc referre:

Matth. XIX, 3-12.

3. *Tum acceſſerunt ad Jeſum Phariſæi, tentantes eum, & dicentes illi: Licetne homini dimittere uxorem ſuam, quavis ex cauſa?*

4. *Ipſe vero reſpondens dixit illis: Annon legiſtis, quod is, qui fecit ab initio maſculum & fœminam, fecit eos,*

5. *Et dixit: Propterea deſeret homo patrem & matrem, & adhærebit uxori ſuæ, & erunt duo in carnem unam.*

6. *Quare non amplius ſunt duo, ſed una caro. Quod ergo Deus copulavit, homo ne ſeparet.*

7. *Dicunt illi: Quare ergo Moſes præcepit dare libellum repudii & dimittere illam?*

8. *Dicit illis: Quia Moſes ob duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere uxores veſtras; ab initio autem non fuit ſic.*

9. *Sed dico vobis: quod quicunque dimiſerit uxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, adulterium committat; & quicunque dimiſſam ducat, adulterium committat.*

10. *Dicunt ipſi diſcipuli ipſius: Si ſic eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit matrimonium contrahere.*

11. *Ipſe vero dixit illis: Non omnes capiunt verbum hoc, ſed quibus datum eſt:*

12. *Sunt enim Eunuchi, &c.*

Sed ut ſolidius omnia pertractentur, verba quoque Legis Moſaicæ, de quibus loquitur hic textus, huc transſcribemus.

Deut. XXIV, 1-4.

1. *Cum vir acceperit uxorem, & cognoverit (maritaverit) eam, fiatque, ut illa non inveniat gratiam in oculis ejus, PROPTER ALIQUAM FOEDITATEM, etiam ſcribat ei libellum repudii, & tradat in manum ejus, & dimittat eam de domo ſua;*

2. *Exeat itaque e domo ipſius, eatque & fiat alius viri;*

3. *Et ſi vir ille alius (poſterior) ceperit eam odio habere, ſcribat & ipſe ei libellum repudii, tradensque in manum ejus dimittat eam de domo ſua; aut ſi vir ille poſterior mortuus fuerit, qui illam duxerat uxorem;*

4. *Non poterit maritus ejus prior, qui illam a ſe dimiſerat, redire ad ducendam illam, ut ſit ipſi in uxorem, poſtquam polluta fuit; quia abo-*

minatio eſt coram Jehovah, & non facies peccare terram, quam Dominus Deus tibi dedit in hereditatem.

Jam vero, ut quam clariſſime appareat, Verba Chriſti ſupra relata, *Matth. XIX.* incongrue huc trahi, præmittenda quædam ſunt omnino ex hiſtoria Judaica, ſine quibus locus iſte Matthæi nequaquam intelligitur. Scilicet verba Legis Moſaicæ de divortiis in lingua Ebraica quodammodo ambigua ſunt. Cum enim dicitur, dari poſſe libellum repudii ob ערוה דבר quod vulgariter redditur *ob aliquam fœditatem*, illa verba varium ſenſum ſuſcipere poſſunt, quod etiam Verſiones teſtantur, quarum aliæ habent: *ob rem turpitudinis* ſeu *rem turpem*; aliæ: *ob rem fœdam ſeu indecorā*; iterum aliæ: *ob rem aliquam fœdam, quæ eam non decuerit, adeo ut eam non amaverit*; itemque: *ob fœditatem aliquam in ea perſonalem*; Lutherus vertit: **Um irgend einer Urſache willen ꝛc.** Ex hac ambiguitate ortæ denique ſunt duæ ſectæ diverſæ apud Judæos, Hillelianorum & Samæanorum. Samæus enim Jurisperitus, vir acriori ſemper atq; iratiori animo, ut Seldenus eum deſcribit, divortia non niſi ob *turpitudinem rei* ſeu cauſæ commiſſam, Hillel contra, etiam Jurisperitus, humano vir & placido ingenio, maritis indulgentior, non ſolum ob *turpitudinem*, ſed etiam ob *rem* ſeu cauſam quamcunque aliam permitti volebat. Diſcipuli eorum, diverſiſſimos Magiſtrorum mores ſecuti, poſt eorum mortem in ſolenne Legis ſtudium maxima disſidia intulerunt. In Gemara Babylonica loco, quem citat Seldenus *de Uxore Hebr. L. III. C. XX. p. m.* 330. traditur ad hunc modum diſputaſſe Hillelianos & Sammæanos. Hilleliani: *Nonne diſerte in lege nominatur* דבר *i. e. res, ratio, cauſa, verbum?* Sammæani: *Nonne etiam diſerte nominatur* ערוה *Turpitudo* (in regimine, adeo ut turpitudo rei rationis, cauſæ, verbi ſeu ipſa turpitudo ſimul deſignetur) Hillel: *Si in Lege Turpitudinis ſine adjectione rei, cauſæ &c. ſola mentiō fuiſſet, non male dixerit forte aliquis ob turpitudinem uxorem poſſe ejici, ſed non ob rem ſeu cauſam* (aliquam aliam) *unde fiebat, ut etiam* דבר *ſeu res &c. adjiceretur. Et ſi τȣ* דבר *i. e. rei ſeu cauſæ &c. duntaxat mentio facta fuiſſet, non vero Turpitudinis, abſurdum non fuiſſet dicere, repudiatæ ob rem ſeu cauſam aliquam* (aliam) *etiam alteri nubere fas fuiſſe, non item repudiatæ ob turpitudinem. Ideo interſeritur etiam ipſa Turpitudo.* Sammæan. *At obſervanda eſt vis vocabuli* דבר *ſeu Rei &c. ut alibi ita hic. Alibi legitur: in ore duorum teſtium aut in ore trium teſtium firmabitur* דבר *ſeu Res* qualiscunque. *Ut Res ibi ad binos teſtes attinet, ita etiam in Lege de Repudiis ad binos teſtes attinet.* (ita nimirum,

ut

ut ejuſmodi ſit turpitudo, ejuſmodi Res, ut ejuſce non ſine binis teſtibus uxor rea peragatur) Hillel: *An vero ſcriptum eſt Turpitudinem in re?* Sammæan: *An vero ſcriptum eſt, aut Turpitudinem, aut Rem?* Hill: *Ideo ſcriptum eſt, Turpitudinem Rei, ut non ſolum Turpitudo in Re, ſed etiam ſive Turpitudo ſive Res ſeu Cauſa qualiſcunque intelligatur.* In hoc vero utraque ſecta conveniebat, quod vocabulo *Turpitudinis*, non ſolum inceſtus vel adulterium, quæ *graviora* audiebant apud Judæos, ſed & *leviora*, e. g. ſi uxor non velata, ſeu brachiis retectis, palam incederet, deſignaretur. Saltem Sammæus nolebat uxorem repudiari, niſi tantummodo ob *Turpitudinem* ſive *graviorem* ſive *leviorem*, veluti ſi ut diximus, uxor egrederetur capite aperto, diſciſſis ad latera veſtibus, aut brachiis retectis. Hillel vero non ob *Turpitudinem* ſive *graviorem* ſive *leviorem* ſolum, ſed etiam ob quamlibet aliam *Rem*, ſi quid omnino ſive domi ſive foris faceret, quod viro diſpliceret, v. g. ob cibum nimio ardore coctum. Quod deinde Rabbi Aquiba adeo extendit, ut ſtatuerit propter verba Legis: *Si non invenerit gratiam in oculis ejus*, maritum, ſi invenerit aliam uxore ſua pulchriorem vel commodiorem, eam dimittere poſſe. Adeo autem invaluit Hillelianorum ſententia, ut pro recepta paſſim in foro haberetur, Sammæanorum prorſus rejecta; ita tamen ut dum Chriſtus in terris ageret, & aliquantum poſtea, ſecta utraque pro more invicem digladiaretur, aliis hujus, illius aliis doctrinam mordicus defendentibus.

Ex his intelligitur, valde captioſam Chriſto quæſtionem a Phariſæis fuiſſe propoſitam. Sed cum hi crederent, alterutri ſectarum adhæſurum, ille utramq; rejicit, tam Hillelianam quam Sammæanam; ſtatuens: (1.) neque *leviora*, ut ajebant, ſufficere, quæ tamen Sammæani ipſi admittebant, ſed *graviora* ſolum, ut fornicationem, &c. cauſas divortiorum eſſe. (2.) neq; etiam dimiſſam uxorem alii nubere poſſe, quod Lege Moſaica, ut ex ſuperius relatis, Deut. XXIV, 2. apparet, permiſſum erat. Quam ob cauſam etiam diſcipuli Chriſti dicebant; v. Matth. XIX, 10. *Si ſic eſt cauſa hominis cum uxore, non expedit matrimonium contrahere.* Et ſane quam ſapientiſſime Salvator rem decidit, tum quia juxta opiniones ſectarum, maxime vero Hillelianæ, omne fere diſcrimen inter juſtas uxores & concubinas ſublatum erat, cum illæ teterioris fere conditionis quam hæ redderentur; tum quia per nuptias dimiſſæ uxoris cum alio marito, hocque mortuo, vel iterum dimittente, per repetitas cum priori marito nuptias fœdiſſimæ pollutiones fiebant, quæ ſane *abominatio erant coram Jehovah*, &c.

Ut

Ut autem jam ex his præſuppoſitis ad argumenta contraria ordine reſpondeam; (1.) apparet ex ipſo contextu, Chriſtum quidem *primo* in genere pro ſuo officio, quod erat Doctoris gratiæ, non Legislatoris, *ſuaſiſſe* amorem conjugalem, eumque talem, qui verbis primævæ inſtitutionis reſponderet, ita ut vir & uxor ob illum amorem ardentisſimum velut una caro eſſent; *deinde* tamen etiam, cauſis ad divortium legitimis exiſtentibus, non omnem dimiſſibilitatem in conjugio improbaſſe, cum ipſemet expresſis verbis *vers.* 9. fornicationem excipiat; quibus nihil aliud ſignare voluit, quam divortia quidem ob *leviora* illa repugnare inſtitutioni primævæ, non vero ob *graviora*, quibus Judæi, prout jam diximus, communiter fornicationem, adulterium, inceſtum, coitum cum uxore immunda &c. intelligebant. (2.) cum Chriſtus in Inſtitutione divina Geneſ. II, 24. ſe fundet ad probationem ſuæ deciſionis, ſequitur, nec illâ ipſa indimisſibilitatem conjugii abſolute præcipi, ſed utique etiam *graviores* turpitudinis cauſas pro legitimis cauſis ſeparationis tacite approbatas fuiſſe, cum alias Chriſtus, dum fornicationem excipit, inſtitutionem divinam immutaſſet: Reponitur quidem in Diſputatione Dni. Abbatis, §. *III. lit. d. p. 6. Exinde*, quod Chriſtus excipiat caſum ſcortationis, & Apoſtolus deſertionem malitioſam, *non permitti, quod Deus conjunxit, ſolvere; nec concedi poteſtatem dimittendi. Nam in his caſibus ſupervenientibus nec prævisſis, alteram partem nocentem vinculum diſrumpere ultro, partem autem innocentem, ſi pro conſervando matrimonio fecerit, quod ſuum eſt, ſe non ſeparare, verum invitam derelictionem pati.* Sed etiamſi hoc quodammodo de malitioſa deſertione verum ſit, de fornicatione ſane non eſt. Ibi namque pars innocens ſeparationem pati dici nequit, ſed ſi pro conſervando matrimonio facere velit, quod ſuum eſt, divortium utique nunquam eveniet. Quam ob cauſam etiam in Conſiſtoriis noſtris in ejusmodi caſibus perſuaſiones adhiberi ſolent, ut pars innocens miſereatur partis nocentis & lapſæ, ac retineat in thoro; & placet hic S. Petri Encratitæ ſententia, dicentis: Quod diſſolubilitas matrimonii ab omni ævo obtinuerit, cauſæ vero ſaltem fuerint diverſæ, & quod monita Chriſti de indiſſolubilitate ſupponant miſericordiam & lenitatem Chriſtianam, cui utique etiam convenientius & laudabilius eſt, nec ob adulterium dimittere conjugem.

Finge vero contra veritatem, Chriſtum omnem omnino condemnaſſe dimisſibilitatem in conjugio, idque ex mente primævæ inſtitutionis, quid quæſo hæc ad concubinatum? Omnis enim diſputatio Chriſti cum

Pha-

Phariſæis ſolum de divortio juſti matrimonii erat; de concubinatu nulla plane quæſtio eſſe poterat. Nam (1.) Lex Moſaica de divortiis, de cujus explicatione Phariſæi Chriſtum ſciſcitabant, de juſtis ſolum uxoribus agit, quod verba expreſſa teſtantur: *Cum vir acceperit uxorem & maritaverit eam*, &c. itemq; verba Phariſæorum: *Licetne homini dimittere uxorem ſuam &c.* (2.) Hiſtoria ſectarum Sammæanæ & Hillelianæ docet, de concubinis & pellicibus nunquam diſputatum fuiſſe, adeoque nec Phariſæos de iis quæſiviſſe certum eſt. (3.) Si de concubinis ulla quæſtio fuiſſet, Phariſæi abſque omni dubio allegaſſent exempla Abrahami ſui, Jacobi, Davidis, aliorumque, de quibus altum hic eſt ſilentium. (4.) Concubinæ apud Judæos non accipiebant libellum repudii, quod non ſolum ex verbis Legis Moſaicæ, quæ de juſtis ſolum uxoribus loquuntur, & ex hiſtoria ſectarum ſupra recenſita patet, ſed etiam exinde ſatis clare colligitur, quia cum natura ſua concubinatus ſit matrimonium inæquale, & concubinæ juſtis uxoribus viliores omni jure civili, tam Moſaico quam alio habeantur, abſurdum ſane eſt, aſſerere, quod libellus repudii æque illis ac juſtis uxoribus dari debuerit. Cum igitur de hoc libello ſolum inter Chriſtum & Phariſæos diſputaretur, qui Concubinis dari non ſolebat, ſequitur, nec de concubinis textum Matth. XIX. ullo modo intelligi poſſe. Dominus Abbas quidem *§. IV. lit. 6. p.* 7. minime dubitat, libellum divortii debuiſſe etiam dari ſecundariis uxoribus, i. e. concubinis. *Præceptum enim*, ait, *fuiſſe generale, nullam ſpeciem excipiens*, ſed ait ſaltem, non probat. Ego vero contra, præceptum ſpeciale fuiſſe, uxores juſtas ſolum concernens, ipſis verbis Moſis, hiſtoria, rationibusque probavi. Quæ vero a Dn. Abbate adduntur rationes ſenſus univerſaliſſimi, leves ſunt. Quod enim *ad primam rationem* attinet, ex 1. *Cor. VI*, 16. intelligitur, etiam qui agglutinatur ſcorto, eſſe unam carnem & unum corpus. Et quamvis id non de jure ſed de facto intelligendum ſit, patet tamen inde, ſtylo Sacræ Scripturæ *unam carnem fieri*, non idem eſſe, ac *indimiſſibilem fieri*. Eademque plane ratione, qua Dn. Abbas ait, Paulum ita loqui ad eo magis emphatice deteſtandum abuſum; pariter de verbis inſtitutionis divinæ a Chriſto repetitis dici poteſt, Deum ita locutum fuiſſe ad eo magis emphatice commendandum amorem conjugalem, non ad improbanda omnia divortia, quæ legitimis gravibusq; ex cauſis fiunt, cum alias, ut jam monitum eſt, Chriſtus non potuiſſet fornicationem pro juſta divortii cauſa habere. Denique etiamſi concederemus ſecundariam æque ac primariam conjugem per inſtitutionem factam fuiſſe inſeparabilem, inde tamen non ſequitur, libellum repudii tam primariæ quam ſecundariæ dandum fuiſſe; quia utique eſſe debebat aliqua differentia inter concubinam & juſtam

uxorem, & cum non obſtante inſtitutione primæva Jure Moſaico divortia ob *leviora* in juſto conjugio permittebantur, ſub ſolennitate ſolum libelli repudii, multo magis ejusmodi divortia ſine hac ſolennitate in concubinatu licita fuerunt. Quæ vero in Diſp. Dn. Abbāt. d. l. ſequuntur verba; *Quando nimirum mas fœminam non dignatur* &c. per incongruam petitionem principii ſupponunt id, de quo quæritur. Utique enim ſemper affirmabimus, etiam illum legitime fieri poſſe carnem unam, qui ſociam non declarat uxorem ſuam coram Eccleſia ritibus ſolennibus; Negamus etiam inſtitutione divina omnem aliam conjugalem ſocietatem præter juſtum matrimonium, prohiberi. *Secunda ratio*, qua Dn. Abbas demonſtrare vult, etiam libellum repudii concubinis dandum fuiſſe, ex Deut. XXIV, 1 - 4. deſumta eſt. Ergo vero Reſponſionem ex eo ipſo loco Deut. XXIV, 1. ſeqq. deſumo, ex quo apertisſime patet, libellum repudii ſolum in juſto conjugio primario requiſitum fuiſſe. His addendæ ſunt rationes aliæ ex hiſtoria ſectarum de iſto loco diſputantium ſupra deductæ. Sed fac, publicum documentum misſionis ceſſaſſe apud concubinas, ut nobis opponit D. Abbas; hoc nihil ad rem facit. Ipſi enim concedimus, concubinas deterioris conditionis fuiſſe juſtis uxoribus; & cum ut plurimum ancillæ eſſent, non opus erat libello repudii, cum etiam poſt misſionem tamen ſubjectæ manebant domino, nec eis licitum erat, ſine illius conſenſu alio divertere, ut adeo ratio libelli repudii a Dn. Abbate adducta plane ad concubinatum non quadret.

Cum igitur tota Chriſti diſputatio de conjugio juſto, non de concubinatu intelligenda ſit, abſurdum quoque erit, inſtitutionem primævam eo trahere. (1.) Quia Chriſtus hic conſiderandus ut diſputans, qui verba primævæ inſtitutionis non generatim de omnibus conjunctionis conjugalis ſpeciebus interpretatur, ſed ad quæſtionem ſaltem propoſitam applicat, quæ, ut diximus, non de Concubinatu, ſed de juſto matrimonio agebat. (2.) & ne quidem ut Lex aliqua de divortio prohibito, ſed ut adhortatio ad amorem ardentisſimum conjugalem, conſiderari poteſt, iſta inſtitutio; quod verba ipſa aperte monſtrant; neque etiam Chriſtus iis aliter utitur, ut jam ſupra evicimus. Nam quia (3.) Chriſtus ipſe ob fornicationem juſtum matrimonium ſolubile eſſe dixit, multo magis dimisſibilitatem concubinatus admittit. His adde (4.) quod verba Adami ſolum ad Evam, quæ juſta conjux non concubina fuit, directa fuerint, adeoque nec ultra ſenſum naturalem torqueri vel extendi posſint.

Concubinas Patriarcharum & Iſraelitarum individuas fuiſſe, aſſeritur quidem §. *IV*, ſed non probatur. Falſiſſimam vero eſſe hanc aſſertionem exem-

exemplis conficitur. Hagarem ſane Abrahamus ex levi cauſa domo ejecit, idque fecit Dei juſſu, *v. Geneſ. XXI,* 10. tantum abeſt, ut idcirco poſſit reprehendi.

§. VIII.

Tertium argumentum, quod §. *V.* contra concubinatum profert Dn. Abbas, omnium, quæ hactenus recenſuimus, quæq; opponi poterunt, leviſſimum eſt. Oblitus erat Vir Reverendiſſimus definitionis, quam de *affectu maritali* tradidit Dn. Thomaſius, qui ſane cum *amore conjugali* minime confundi debet. Hunc enim amorem, quis unquam a Concubinatu excluſit? Quis unquam negavit, concubinam etiam præ patre & matre amari poſſe? Saltem id volumus, *affectum maritalem*, qui in communicatione honorum & effectuum Juris Civilis conſiſtit, in Concubinatu deeſſe. Quis vero Apoſtolus conjugium, quod effectibus civilibus caret, illicitum pronunciavit? Inutilia ergo ſunt omnia, quæ Dn. Abbas ex *Epheſ. V,* 21. 33. monere voluit. *Ad Arg. III. §. V.*

Neque etiam video, qua ratione Emphaſis quam urget Dn. Abbas de *propriis* ſ. *ſuis* uxoribus, contra concubinatum trahi poſſit. Quilibet homo præjudiciis liber hanc emphaſin potius contra adulterium & contra communionem uxorum interpretabitur, quæ ſane in concubinatu non deprehenduntur. Annon enim concubina etiam *propria* uxor eſt? Annon ideo ducitur, ut ne cum *aliena* uxore vel fœmina adulterium vel ſcortatio committatur? Tantum abeſt ergo, hanc Emphaſin contra concubinatum pugnare, ut potius ex ea concubinatus defendi poſſit.

Ceterum non poſſum non inſignem hic Dn. Abbatis terminorum variationem notare. In præcedentibus enim §§. cum de concubinatu ſermo eſſet, ille ſemper nomine *matrimonii ſecundarii*, concubinæ nomine *uxorum ſecundariarum* venerunt. Nunc, cum Dn. Abbas in alio argumento verſetur, ſubito ex conjuge ſecundaria fit *ſcortum*, proferunturq; omnia S. Scripturæ loca contra *ſcortationes*; cum meminiſſe debuerit Dn. Abbas, inſignem differentiam eſſe inter conjugem ſecundariam & ſcortum. Miror ſane, Dn. Abbatem pro ſua, qua ubiq; celebris eſt, pietate, in § præc. defendere potuiſſe: *Scorto*, ut hic jam concubinas appellat, *debuiſſe dari libellum repudii*; *conjunctiones cum ſcortis ex inſtitutione divina debere eſſe indiſſolubiles &c.* Videt ergo Dn. Abbas ſuo exemplo, quantum fugienda ſint omni bono diſputatori ſophiſmata, quamque neceſſe ſit, cum diſputamus, ut rem absque præjudicatis opinionibus nominibusque tractemus. Ego ſane, odioſum iſtud nomen non curans, ſed, de eo, quod res eſt, cogitans, ad dictum illud, quod Dn. Abbas opponit, *Quæ fuerant Chriſti membra, an manebunt talia, ſi fierent membra ſcorti?* reſpondeo: Non

manebunt ceteris paribus talia, ſi fiunt membra ſcorti; manebunt vero ceteris paribus omnino talia, etiamſi fiant membra conjugis ſecundariæ; eo plane modo, ac manent, cum fiunt membra uxoris primariæ. Id enim ſemper tenendum eſt, concubinatum verum conjugium eſſe, etiamſi ſit effectibus Civilibus deſtitutum, & in accidentalibus aliquantum a primario conjugio diverſum, dignitateque inferius.

§. IX.

Ad Arg. IV. §. 6. Ultimum argumentum, quod §. VI. proponitur, fluit ex falſis principiis de injuſtitia & impietate concubinatus, hactenus a nobis ſatis ſuperque confutatis. Oppido enim fallitur Dn. Abbas, ſi putat Concubinatum a Moſe demum propter duritiem cordis fuiſſe permiſſum. De libello repudii, juſtis dari ſolito uxoribus, id affirmat Chriſtus, quo videlicet maximus abuſus committebatur, & fere omne diſcrimen inter uxores juſtas & ancillas ſive concubinas tollebatur. Nullibi vero concubinatum legimus a duritie cordis ortum trahere, vel a temporibus Moſis. Sane Patriarchæ, viri omnium confeſſione ſanctisſimi, omnes habebant concubinas, & quidem ſimul cum juſtis uxoribus; nec tamen credo, duros corde, vel divina deſtitutos gratia fuiſſe. Nec etiam magis erant ſub lege, quam Chriſtiani. Quis vero de illis dixerit, *Spiritui S. pertinaciter reſtitiſſe*? ut adeo plane ad floſculos concionales, ad exclamationes, ad ſuſpiria pertineant verba, quæ ſupra retulimus: *Vetera præterierunt, ecce nova facta ſunt omnia! Ergone omnes umbræ, omnes quoque diſpenſationes Leviticæ præterierunt? Solus autem Concubinatus &c.* quæ omnia bonum diſputatorem non decent. Videmus ſane *concubinatum in cordibus* Sanctiſſimorum Patriarcharum *cum gratia divina ſimul locum habuiſſe*. Oportet igitur, intempeſtivo zelo appellari *fœdiſſimum*. Deus O.M. qui eſt ignis conſumens Sanctitatis, atque ens puriſſimum ejusmodi fœditatem, ſi qua fuiſſet, an potuiſſet tolerare? Valde vereor, ne dum perverſo zelo pietatis res indifferentes impugnantur, injurii fiant hi Doctores in ſanctitatem divinam; quod ſane ſi a Dn. Thomaſio forte præter intentionem factum fuiſſet, quæſo, quot exclamationes, quot ſuſpiria, aliæque ad affectus excitandos piæ fraudes non adhiberentur?

§. X.

Ad §. 7. qui eſt ultimus. Quæ in fine ad excuſandos *ſanctiſſimos & beatiſſimos* Patres, Ambroſium, Hieronymum & Auguſtinum, *hos angelorum*, ut Dn. Abbas loquitur, *conſortes, coram throno Dei, & primarias cœli Eccleſiaſtici ſtellas*, imo *ſoles*, afferuntur, ea me non valde angent. Per me ſane licet, ſidera hæc cœli eccleſiaſtici contra concubinatum vel pro eo ſentire. Veritas enim ex autoritatibus ejusmodi ſanctorum neque detrimentum capit, neque fulci-

tur

257.

tur ullo modo. Hoc unicum moneo: Cum ex hactenus dictis, & omnium optime ex ipſo Dn. Thomaſii ſchediaſmate clariſſime eluceſcat, neque ante Legem Moſaicam, neq; ſub illa, neq; tempore Chriſti & Apoſtolorum concubinatum pro re illicita habitum fuiſſe; contra vero in ſcriptis ſanctiſſimorum Patrum, Ambroſii, Hieronymi & Auguſtini, prima veſtigia reperiantur, quibus in concubinatum declamatum fuit; an quæſo injuria fit iſtis hominibus? An major injuria habenda eſt, ſanctos hosce ſeculorum obſcurorum Patres erroris incuſare, quam ſanctiſſimos Patriarchas, totque Reges ſanctos ſub Lege Moſaica, ob concubinatum uſurpatum pertinaciæ in Spiritum ſanctum reos facere? Dicamus, quod res eſt. Sanctiſſimi Patres Ambroſius, Hieronymus, Auguſtinus, Chryſoſtomus, & ceteri, ſunt *ſtellæ cœli Eccleſiaſtici*, (*v. Diſput. Dn. Breithaupti p. 15. lit. a.*) imo ſunt *ſoles* ipſi, (*ibid p.* 13.) Non eſt igitur mirum, eorum dicta etiam abſurdiſſima, pro *Articulis Fidei* haberi (*ibid. p. 17. lit. c.*) ac pro *radiis ſolis Juſtitiæ* (*ibid.*) ab illis, qui ſub cœlo illo Eccleſiaſtico, ſtricte dicto, vitam agunt; contra vero omnes, qui ſub cœlo (dicam an orco & inferno) Politico & Philoſophico & Chriſtiano vivunt, adeo obcœcatos eſſe, ut *radiis* eorum illuminari non poſſint, ſed Rationis ſanæ lumen, a Deo O. M. ipſis inditum, *obnebulatis ſolibus* (*v. Diſput. Dn. Breith.* §. *VII. p.* 13.) ſemper præferant.

§. XI.

Summa diſſertationis Jægerianæ, contra Concubinatum.

Nihil igitur impedit, quo minus alterum jam audiamus Adverſarium, Celeberrimum Dn. JÆGERUM, Cancellarium Tubingenſem, qui in *Examine*, quod vocat, *diſſertationis cujusdam Hallenſis, ſcrutaturus moralitatem concubinatus ad principia, tum ſanæ rationis, tum ſacræ ſcripturæ, exigere præcipuas ejus eſſentialesqve qvalitates, easqve ejusmodi eſſe demonſtrare* conatus eſt, *quæ intrinſece malam moralitatem importent, ut inde ad oculum cuivis pateret talem concubinatum in ſe & ſua natura juri divino adverſari eoque malum eſſe, nec unquam fuiſſe in foro divino licitum, ſed inde a primis humani generis initiis ad hæc uſque tempora ſemper prohibitum.* Bipartitum ergo examen, alterum ſecundum Jus Naturæ, & ſecundum S. Scripturam alterum.

1. *Ex Jure Naturæ* quidem primo §. *IV. p.* 3. uno ictu rem conficere credidit, dum generatim dixit: *Legem Naturæ non permittere, ſed gravisſime potius prohibere omnem eam conjunctionem maris cum fœmina, qvæ non inſtituta ſit ad regulas legitimi matrimonii, qvod qvippe unum ad propagationem generis humani ita ordinatum ſit a Deo, ut præter illud alia qvæpiã ſocietas nuptialis admitti ſine vitio non poſſit.* Sed cum ipſemet Reverendiſſimus Dn. Autor ſtatim ſentiat, petitionem hanc eſſe principii, ut vocant, inde

pag.ſeq.demum pro firmitate hujus aſſertionis ad alia argumenta progreditur, id acturus, *ut rationibus firmis atqve validis evincat, vi legis naturalis omne legitimum matrimonium debere eſſe perpetuum, conjunctum cum affectione maritali, & intendens primario ſobolis procreationem.*

Primo ergo probaturus, omne matrimonium Jure Nat. debere eſſe *perpetuum*, hæc argumenta affert: 1) §. *V. Finem matrimonii non ſolum eſſe procreationem ſobolis, ſed & educationem, & utramqve qvidem honeſtam & decoram. Atqvi vero per concubinatum procreationem ſobolis educationemqve honeſtam impediri.* 2) §. *VI. Legem Naturæ conſervationem familiarum civitatumqve in ſuo decore atque incolumitate præcipere; Concubinatum vero, eo quod divortia pro lubitu freqventandi licentiam concedat, familias & civitatum decorem publicum tantum non penitus evertere.* 3) §. *VII. dimiſſionis licentiâ magnam fieri injuriam, tam univerſo ſexui fœminino, quam ſingulis uxoribus, a viris ſuis ita pro lubitu dimisſis.* 4) §. *VIII. Teſtari multos doctisſimos viros; qvanqvam etiam viri itidem graviſſimi in contraria ſint ſententia.*

Secundo demonſtraturus §. *IX.* ex dictamine Legis Naturalis omne matrimonium debere itidem conjunctam ſibi habere *affectionem maritalem* his utitur rationibus: 1.) §. *X. affectionem maritalem nihil aliud eſſe qvam amorem conjugalem, atqve generale officium omnis mariti erga uxorem ſuam poſcere, ut ſingulari qvodam amore iſtam complectatur; Concubinatum vero, quem defendat Dn. Thomaſius, ita comparatum eſſe, ut neceſſario amorem conjugalem maritalemqve excludat. Cum enim in tali Concubinatu degens vir pro ſuo lubitu uxorem ductam dimittat, locum habere non poſſe amorem maritalem.* 2.) §. *XI. adſtipulari Huberum & Ziglerum.*

Tertium erat, ex Jur. Nat. oſtendere, quod omne matrimonium *primario* intendere debeat *ſobolis procreationem*; idq; Dn. Autor ſequentibus evincere conatur momentis: „ 1) §. XII. primarium finem eſſe matrimonii, procreationem ſobolis; finem vero Concubinatus eſſe vitationem ſcortationis, quem „pro tertio ſaltem fine matrimonii habeat Bœclerus; hanc vero permutationem finium Juri Naturæ adverſam eſſe. Imo 2) §. XIII. ne quidem evitationem ſcortationis finem eſſe poſſe concubinatus, ſed licentiam dimittendæ uxoris potius vagæ libidini frena laxare. 3) §. XIV. non obſtare uſum gentium, α) quia probationes a moribus gentium deſumtas rideat ipſe Dn. Thomaſius. β) quia nullibi legatur, concubinatum apud ullam gentem adprobatum, etſi hiſtorici uſu fuiſſe tradant. γ) quia ut plurimum concubinatus antiquioribus populis fuerit alio ſenſu acceptus, ac uſitatus, ſcilicet ut verum ac ratum matrimonium, quod maritali affectione, ſobolis procreandæ cauſa in perpetuum cum una contrahebatur, etſi effectibus quibusdam civilibus privaretur.“

II.

II. *Ad ſacras literas* dum §. XV. exigere conſtituit Concubinatum Reverendisſimus Dn. Adverſarius, urget 1) §. *XVI. Inſtitutionem divinam Geneſ. II, 23-25. & qvod illa vim Legis habeat. pariterqve* §. *XVII. quod illâ omnes aliæ conjunctiones præter matrimonium improbentur, & nil niſi ſcortationes dicendæ ſint*, 2) §. *XVIII. locum Matth. XIX, 3. ſeqq.* 3) §. *XIX. alium locum* 1. *Cor. VIII*, 10. 4) Ad exempla vero Concubinatuũ in ſacris literis obvia, reſpondet. " §. XX. Impium Lamechum primum fuiſſe concubinarium, cujus exemplo ſucceſſu temporis ipſi quoque filii Dei ſeducti, neglectis matrimoni-" is legitimis per concubinatus genus ſuum propagaverint, quæ cauſa fuerit diluvii." Poſt diluvium ante Legem Moſaicam non quidem diſpenſatum fuiſſe a Deo, ſed" toleratum, in Patriarchis eo quod ii fuerint in fide, neque ex intentione mala con-" cubinatum frequentaverint, ſed ex ardentisſimo potius deſiderio accelerandi ad-" ventum Mesſiæ, quem ex ſuo ſemine naſciturum ex promisſione noviſſent. §." XXI. Poſt Legem Moſaicam non amplius apud Judæos in uſu fuiſſe legi concu-" binatum. Sextum præceptum implicite damnare omnem conjunctionem præ-" ter matrimonium §. XXII. Diſplicuiſſe DEo concubinatum Davidis in cujus pœ-" nam Concubinæ ejus ab Abſalome, conjecto Davide in exilium, per vim, idque" ſub patente cœlo, impie ſtupratæ fuerint. 2. Sam. XVI, 22. §. XXIII. Poſt Chri-" ſtum penes orthodoxos dubio vacare concubinatum illicitum fuiſſe in orbe Chri-" ſtiano, quicquid ſit de Pontifice Romano & de exemplis concubinatuum tum" temporis obviorum, quorum plerique legitima fuerint atque individua matrimo-" nia; neque deeſſe tum temporis teſtimonia agnitæ turpitudinis. §. XXIV. Con-" ſentire ſecum recentiores Theologos & JCtos omnes."

§. XI.

Sed facillimum erit, omnes has ratiunculas, magno ſtudio undiquaque conquiſitas confutare. *Reſpond. primo generatim.*

Ad generale argumentum §. *IV.* ex Jure Naturæ propoſitum, puto Dn. Adverſarium non deſiderare reſponſionem, cum ipſemet fateatur, id illum ſuppoſuiſſe, quod erat in quæſtione. Saltem id notare ad hunc §. liceat, falſiſſime citari Domini Thomaſii Inſtitt. Jurispr. Divinæ, tanquam cum theſi Dn. Adverſarii facientes, quod ex ipſa inſpectione loci cuivis patebit. Solenne vero eſt in tota hac diſputatione, allegare ſcripta Thomaſiana, ubi ne verbum quidem ad rei probationem habent; quæ an impudentia ſit, an virtus orthodoxis propria mihi incognita, vel alia pia fraus, id quidem in medio relinquo.

Antequam vero ad ſequentia ſingillatim reſpondeam, opus eſt, cum Dn. Adverſarius omne robur opinionis ſuæ in eo ponat, quod Concubinatus e diametro ſit oppoſitus legitimo matrimonio, ut generatim prius

quæ-

quædam de vera indole fineque concubinatus, quem defendimus præmoneam. Omnino ſcilicet vindicanda eſt definitio matrimonii Grotiana, *de J. B. & P. II. 5. 8. 2.* quod nempe ſit *talis cohabitatio maris cum fœmina, quæ fœminam quaſi conſtituat ſub oculis & cuſtodia maris, cum acceſſione fidei, qua ſe fœmina mari obſtringit.* Nihil hic de accidentalibus, quæ adeſſe poſſunt vel abeſſe ſalva natura matrimoni, diſſeritur. Et ita optime juxta regulas bonæ definitionis. Quotquot enim hanc definitionem rejiciunt, vel Cleri Pontificii hypotheſes fundamenti loco ſupponunt, vel Jus Naturæ ignorant. Atque merito videndus eſt Huberus, Grotium taxans his verbis, *de Jure Civit. Lib. II. Sect. I. Cap. III. n. 2. p.* 378. *Neſcio, qvid ſibi velit ὁ μέγας hoc commento definitionis, niſi concubinatum, polygamiam & divortium ejus complextu protegere, & velamento juris ſaltem naturalis inducere tentet.* Ita namque eſt, mi Hubere, concubinatus, polygamia & divortia hac definitione proteguntur, & rectiſſime quidem, cum nihil horum juri adverſetur naturali, neque fini matrimonii. Abſtrahendo enim a Lege poſitiva omnes ſocietates naturales, omnibus gentibus communes, finibus differunt, adeoque fines cujusque ſocietatis particularis iis formam dant & eſſentiam. Omnes vero in eo conveniunt, eſſe diverſos matrimonii fines, procreationem ſcilicet ſobolis, mutuum adjutorium, evitationem ſcortationis, &c. Sunt qui mutuum adjutorium non ſine ratione primarium conſtituant finem, eique poſtponant ſobolis procreationem. At ne videamur hanc ſententiam ideo adoptare, ut caſui præſenti accommedemus, maneat procreatio ſobolis finis matrimonii principalis. Ex hoc duo conſequuntur, (1) ad ſocietatis conjugalis eſſentiam nihil amplius requiri, quam utriusque ſexus conjunctionem, conjunctam cum vitæ conſuetudine ad obtinendum hunc finem directa. Cetera pro accidentalibus habentur, quorum mentionem Grotius optimo jure non fecit. (2.) Sequitur, matrimonii ſpeciem illam, quæ *primario* intendit procreationem ſobolis, tanquam *finem primarium*, digniorem quidem eſſe ceteris; minime vero, conjunctiones conjugales alias, quæ procreationem ſobolis non excludunt, mutuum vero adjutorium & evitationem ſcortationis *primario* expetunt, illicitas eſſe. Ita enim ſequeretur, mutuum adjutorium & evitationem ſcortationis in ſe mala eſſe. Sicuti vero hoc abſurdiſſimum foret dicere, ita pari ratione ſocietates ob hosce fines ſecundarios initæ pro malis non poſſunt absque abſurditate haberi. Et quemadmodum nullum Juris Nat. præceptum præciſe obligat omnes indiſtincte homines ad procreationem ſobolis actu ſuſcipiendam; (alias enim cœlibatus eſſet contra Jus Naturæ) ita nec damnat ſocietates conjugales, procreationem ſobolis non quidem impedientes, ſed minus tamen principaliter intendentes. Atque

hæc maxime eſt ratio permiſſi licitique Jure Nat. Concubinatus; hæc ratio eſt, cur ſecundarium matrimonium audiat, quod ſcilicet non intendat primarium matrimonii finem, qui eſt procreatio ſobolis, ſed ſecundarios fines, mutuum adjutorium, vel evitationem ſcortationis, non excluſo tamen omnino priori; hæc porro ratio eſt, quod dignius habeatur matrimonium primarium, ſecundario, quod nec Grotius, nec Dn. Thomaſius unquam negarunt. Stolidiſſimum vero eſt, inde concludere, omnes matrimonii ſpecies minus perfectas vel minus principales Juri Naturali adverſari. Sane qui negant dari gradus diverſos honeſtatis & decori naturalis, ineptiſſimi ſunt Doctores moralis doctrinæ, cum eo ipſo ignorantiam naturæ humanæ prodant, & fingant ſaltem moralitatem aliquam, ſed quæ inter homines locum habere non poteſt.

Quemadmodum vero omnia ad finem rei abſolute non neceſſaria pro accidentalibus habentur, ita par ratio eſt *perpetuitatis & inſolubilitatis* in matrimonio. Nemo unquam dixerit, ad procreationem ſobolis abſolute requiri has conditiones. Alias enim omnia conjugia, quæ morte alterutrius conjugis ſolvuntur, illicita forent, nec unquam divortia juribus civilibus permitti poſſent. Multo minus ergo concubinatus, qui non primario ad ſobolis procreationem initur, ideo pro malo habendus erit, quod ſit ſolubilis. At, inquis, ſolubilitas impedit decoram educationem. Ego vero iterum regero: Quid ſi morte alterius conjugis diſſolvatur matrimonium? An ideo conjugium ipſum illicitum? Atqui par eſt ratio Concubinatus. Non inficiatur Dn. Thomaſius, matrimonium ad dies vitæ maxime aptum eſſe ad promovendam decoram & honeſtam educationem ſobolis. Interim exinde non ſequitur, matrimonium ſolubile ad educationem honeſtam plane ineptum eſſe. Dantur enim exempla concubinatuū ad dies vitæ continuatorum. Sed fac diſſolvi ante mortem, diſſolvi poſt aliquot annos, diſſolvi poſt partum. An neceſſe eſt ad educationem, ut mater illam gerat? Ita plurimæ educationes illuſtrium perſonarum malæ forent, eorumque matrimonia ob id illicita; quod ſane abſonum. Quid, quod in quovis juſto matrimonio accidere poteſt, ut poſt partum ſtatim morte matris diſſolvatur. Fac novercam ſuperinduci, cui proles educanda committatur; quid dicas de noverca, juſta uxore? Eadem ſane ubique ratio eſt. Imo legimus, Antoninum Imperatorem eam ipſam ob cauſam uxore mortua, concubinam, non juſtam uxorem ſecunda vice ducere voluiſſe, ne liberis ſuis ſuperinduceret novercam. Ut adeo pateat ex hacte-

 nus

nus dictis, educationem honeſtam & decoram utique etiam in matrimonio ſolubili obtineri poſſe.

Sed opponesforte, fingi a nobis concubinatum, non ut ullus unquam talis fuerit vel potuerit eſſe. Dn. Adverſarius enim nihil niſi libidinoſum de eo præſumit. Igitur opus eſt, ut & rationibus & exemplis honeſtos concubinatûs fines demonſtremus, ut omnes præconceptæ præjudicatæq; opiniones in hac materia tollantur. Ac primo quidem concubinas Patriarcharum, dimiſſibiles ſane, ut exemplum Hagaræ oſtendit, inferioresq; longe dignitate uxoribus; concubinas porro Davidis aliorumq; Sanctorum Vet. Teſtamenti, iisdem conditionibus habitas, an ulla re ab hactenus recenſitus qualitatibus diſcrepaſſe credas? an homines illos adeo libidinoſos fuiſſe putas, qui concubinatu ad palliandam libidinem ſaltem uſu fuerint. Nimis forte alios ex tuo metiris ingenio. Oſtendam verbis Dn. Thomaſii *diſſert. de Concub. p.* 51. cauſas honeſtiſſimas concubinatuum. v. g. *In Juvenibus, ſi non habeant donum continentiæ, & non poſſint tamen, ob deficientia media ſuſtentandæ uxoris juſtæ talem, quæ ſtatui eorum æqualis ſit, invenire, ducendo autem vilioris conditionis fœminam* (in uxorem juſtam) *vel ſtatus ſui dignitatem proſtituant, vel etiam ſpem omnem futuræ promotionis ſibi præcludant.* Et hujus generis exempla in Luſitania, Hiſpania, quid quod fere in omnibus regnis, præter Germaniam, (ubi ſcilicet matrimonia ad morganaticam eorum loco introducta) ſolennisſima ſunt atque frequentisſima. Videas enim ſecundo vel tertio genitos (les Cadets) ad conſervandum ſplendorem familiæ raro uxores juſtas ſibi ſociare, ne patrimonium avitum inter tot liberos ex juſtis matrimoniis natos dividendum, diſcerpatur ac in nihilum tandem redigatur, ſed poſt ſuam mortem partes omnes ad primogenitum vel ejus filios recidant. Quam in rem legi poſſunt *Les Voyages d'Eſpagne de Mad. d'Aunoy, Tome III.* Ea etiam ratio in ipſis familiis regiis obſervatur, ne ſcilicet multitudine liberorum legitimorum ærarium regium nimis gravetur, vel alia incommoda eveniant. In Viduis eadem fere rationes adeſſe poſſunt, *ne* ſcilicet, quæ verba ſunt Illuſtris Dn. Thomaſii d. l. *ducendo ſecundam & tertiam conjugem & multiplicatione liberorum legitimorum conditionem liberorum primi matrimonii miſeram reddant.* Ita Capitolinus de Antonino Imperatore, *Eniſa eſt,* inquit, *Fabia ut Fauſtinâ mortuâ in ejus matrimonium coiret, ſed ille concubinam ſibi adſcivit, procuratoris uxoris ſuæ filiam, nec tot liberis ſuperduceret novercam.* En honeſtum concubinatus finem, minime voluptatis

aut

260.

aut libidinis extinctionem, ſobolis generationi oppoſitam. Imo poſſunt caſus adeſſe, quibus honeſtior eſt concubinatus, quam ipſum matrimonium, ut quidem modo de Imperatore Antonino vidimus. Cum etiam concubinæ communiter ſint inferioris dignitatis atque conditionis inæqualis, oportet ſane ut honeſtate probitateque morum maxime ſe commendent. Quis enim ſcortum ſibi aſſociabit, niſi inſanus? Ego quidem omnino certus ſum plurimas concubinas veterum Patriarcharum, Iſraelitarum, Romanorum & Græcorum, imo noſtris temporibus nobilium & illuſtrium perſonarum in Luſitania, Hiſpania, Dania &c. honeſtiores fuiſſe multis juſtis uxoribus. Non nego, ſæpisſime quoque omnem virtutem concubinæ in externa corporis forma conſiſtere; Sed annon plerumque etiam in matrimoniis hodiernis Chriſtianorum forma & opes, minime honeſtas morum conſideratur? An ob hunc abuſum damnandum omne matrimonium? Quid, quod & dimisſibilitas absque ſolennitate ulla, quæ concubinatui propria eſt, honeſtior ſæpisſime atque magis decora eſt, quam inſolubilitas matrimonii. Hæc enim tot ſcandalis publicis occaſionem præbet, illa ſine omni ſcandalo fit. Nec enim juxta principia honeſti vel decori niſi gravem cauſam talemque, quæ deceat virum honeſtum, in dimisſione concubinæ admittimus, cum omnino etiam in concubinatu, ſicut in omni alia ſocietate, regulæ honeſti ac decori ſunt obſervandæ.

Quomodo vero his omnibus, quæ jam a Dn. Thomaſio monita ſunt, non obſtantibus, Dn. Adverſarius probare posſit, *Concubinatum eſſe nomen voluptatis, non honeſtatis*, id quidem facile video. Omnes enim abuſus, etiamſi ſaltem ingenio excogitatos, & vel nunquam in praxi dabiles, in medium produceret, ut quidem hujus methodi jam in diſputatione ſua multa ſpecimina exhibuit. Aſt vero, hac ratione nobiſcum non pugnat. Nec enim nobis imputandum, concubinatum defendentibus, ac ſi omnes abuſus, qui committi in concubinatu ſolent vel poſſent, ſimul defenderemus, plane ut ille, qui matrimonium laudat, non cenſendus eſt propterea omnes abuſus & vitia, in matrimonio ſane magno numero frequentia, approbare. Non negat Dn. Thomaſius ſed expresſis potius verbis ultro concedit p. 51. *Sæpe palliari libidinem ſub titulo concubinatus.* Sed propter abuſum tamen non ſtatim tollitur uſus. Palliatur ſæpe libido ſub ſpecie matrimonii. Sed audi, quid reſpondeat Auguſtinus, ſol ille cœli Eccleſiaſtici: *Quicquid inter ſe conjugati immodeſtum, inverecundum, ſordidum gerunt, vitium eſt hominum, non culpa nuptiarum.* Si Dn. Adver-

ſarius hoc Auguſtini monitum ſecutus fuiſſet, nullum eſt dubium, quin plane aliter ubique de concubinatu ſentiiſſet. Nimis enim brutalem fingit concubinatum, *quo quis per divortiorum licentiam modo hanc modo illã in torum adſciſcit & pro lubitu ſuo inde ejicit, ut ita pluribus promiſcue ductis uxoribus, corpus ſuum proſtituat, perinde ac id cernere licet in brutis animantibus.* Hic ſane ambabus manibus largimur, neque procreationem ſobolis, neque educationem honeſtam vel decoram obtineri, neque ſplendorem familiarum conſervari. Porro ſi *omnis amor conjugalis & rationalis a Concubinatu exulare dicitur* §. *X.* Solusque amor libidinoſus ei affingitur, *qui propter ſolum concumbendi actum & explendam libidinem in mulierem non legitime junctam feratur*, vel *ubi nihil intendatur fere aliud, quam quidem voluptatis communicatio per libidinum multiplicia exercitia*; quis, quæſo, ejusmodi concubinatum vel potius libidinem palliatam defendet? An credit Dn. Adverſarius, Dn. Thomaſium, de cujus perſpicacia acumineque ingenii certus eſt, tot abſurda poſſe unquam admittere, nedum defendere? Alia ſane loquuntur hujus egregii viri incomparabilia ſcripta, quibus amorem rationalem ut ſummum hominis bonum commendat; alia ejus integerrima vitæ ratio; alia ipſum ſchediaſma de Concubinatu, ut verba paulo ante producta teſtantur. Quid igitur ad hæc dicemus? quid, quæſo, de vobis, Orthodoxorum anteſignanis, cogitent homines rationales, niſi quod calumniari, alienamque mentem affingere, & diſputare e vobis unum ſit idemque. Hoc certe modo facillimum, fuit omnibus paginis citare ſcripta Thomaſiana, ut adverſæ de Concubinatu doctrinæ faventia; cum falsiſſime ſupponat Dn. Adverſarius, (bona an mala fide?) omnes abuſus, qui ſub Concubinatus prætextu committi poſſent, defendere, quos abuſus tamen Dn. Thomaſius in aliis ſcriptis tot locis atque verbis deteſtatur. Obſecro, mi Cancellarie, an hoc moralitati, quam ubique crepas, convenit? Quid diceres, ſi quis contra te, vel alios orthodoxos, matrimonium, (ut quidem omnino par eſt;) laudantes pari malitia & calumnia diſputaret: ac ſi defenderes vel laudares ſocietatem, quæ primario quidem intendat procrationem ſobolis, ſub qua tamen lateat libidinis expletio; ubi thorus conjugalis libidinibus, adulteriisque contaminetur; ubi quotidie rixæ, odia, verbera, quid quod veneficia & cædes cernantur; ubi liberi peſſime educentur; & ejus generis alia, quorum exempla pasſim ubique ſunt obvia. Si, inquam, aliquis contra matrimonium diſputans, nihil conſideraret niſi hos abuſus; an non omnes deteſtarentur, & juſtisſime quidem, ejus impietatem, & impu-

pu-

dentiam? At vos, homines zelo pſeudorthoxiæ & infallibilitatis inebriati, omnia vobis crimina permiſſa creditis, ad deſtruendam opinionem a præjudiciis doctrinarum veſtrarum alienam, utut in ſe veriſſimam & innocentiſſimam.

§. XIII.

Sufficere hæc poſſent pro omni reſponſione. Sed ut omnis cavillatio præcidatur, ſingula nunc argumenta Dn. Adverſarii conſideremus. *Reſpondetur Singillatim*

Quod igitur ad §. V. attinet, negamus omnino in concubinatu procreationem ſobolis educationemque honeſtam impediri. Nec enim magis eo impeditur, quam in matrimonio morte præmatura uxoris, quæ quandoque liberis eſt utilis, cum matres plerumque nimis connivendo male educent liberos. Procreationem vero non impedire concubinatum illum, quem nos defendimus, ſupra evictum dedimus; uti etiam, quæ contra diſtinctinem inter magis & minus decorum ac honeſtum, itemque quæ contra definitionem matrimonii Grotianam h. §. adducuntur, jam exploſimus. *ad §. V.*

Per concubinatum porro, quem nos defendimus, decor & ſplendor familiarum magis certo modo conſervatur, ac per matrimonium. Eaq; ratio eſt, cur hodienum apud Chriſtianas gentes illuſtribus & nobilibus familiis præferatur matrimonio. Nec id negaſſet Dn. Adverſarius, niſi abuſus potius quam veram indolem conſiderare voluiſſet. Adde, quod hæc conſideratio utique magis ad Leges Civiles pertineat, quibus competit de intereſſe civitatis & decore familiarum *ſpeciatim* diſponere, quod Jus Naturale non niſi *generatim* facit. *Ad §. VI.*

Neque dimisſionis licentia in concubinatu ulla omnino fit ſexui fœminino vel concubinis injuria. Supra enim jam monui, concubinas ſemper inæqualis conditionis eſſe, vel ancillas & non cives apud Romanos, vel ignobiles hodie. Quæ vero eſt injuria, fœminis inferioris dignitatis majorem non velle communicare? An jus habent id poſtulandi? Ridiculum eſt, quod affert Dn. Cancellarius, *ſexum fœmininum dimisſionis licentia pro tam vili haberi, ut perinde ac res in commercium venientes abalienari poſſit pro lubitu poſſeſſoris ac domini.* Sed cum ipſi, tanquam Theologo, differentia inter alienationem rei, quæ eſt in commercio & dimiſſionem ſeu repudium uxoris non ſatis nota fuerit, condonabimus iſtum errorem. Ceterum de univerſo ſexu fœminino quis licentiam dimiſſionis aſſerit? Perſonæ dignioris conditionis, & æqualis ſtatus nunquam concubinæ erunt, adeoque de iis nunquam dicimus, poſſe pro lubitu dimitti. Fœminæ vero vilioris conditionis nulla per dimisſionem *Ad §. VII.*

contumelia afficiuntur, ſi ut concubinæ aſſociari ſe paſſæ fuerunt; quia dimisſio ea jure moribusque nota eſt, iis in locis, ubi frequentatur concubinatus. Adde, quod volenti non fiat injuria. Nec, quod Dominus Adverſarius opponit, verum eſt, *injuriam eſſe, hanc virum poſuiſſe conditionem, eamque, quod acceptaverit fœmina, id neceſſe habuiſſe facere ex communi hac introducta conſuetudine.* Quæ enim necesſitas fœminam ad concubinatum ineundum cogit? Si abhorret a matrimonio inæquali ſive concubinatu, quidni ſuæ conditionis & æqualis ſtatus viro ſe aſſociat?

Ad §. *VIII.* Cum Dn. Adverſarius ipſemet §. *VIII.* Autoritates autoritatibus opponat, ea nos moleſtia levat, parum etiam alias de autoritatibus ſollicitos.

Ad §. *X.* Quæ vero §. X. de amore conjugali ediſſerit, haud ſane neceſſaria fuisſent, cum (1) nusquam dixerat Dn. Thomaſius amorem illum generalem, a viro cuivis uxori debitum, a concubinatu exulare. Potius ego aſſerere auſim, amorem hunc ſemper in concubinatu in majori gradu deprehendi, quam in juſto matrimonio; cum alias, ſi ille deeſſet, ſtatim diſſolveretur, idque fieret minori ſcandalo, quam ſi ſocii in thoro conjugali, alter alterum ſæpe maximo odio proſequens, tamen una vivere coguntur. Hac enim coactio amorem conjugalem valde minuit, cum dimisſionis permisſio eum augeat, vel ſaltem vinculi duratio certisſimum ſemper ſit indicium mutui maximi amoris, quod de vinculo juſti matrimonii ut plurimum fallit. (2.) Dn. Thomaſius, cum *affectum maritalem* abeſſe dixit, intellexit *communicationem dignitatis, qua maritus pollet*; ſignificatu ſane JCtis veteribus perquam ſolenni, quod ignoraſſe Dn. Adverſarium, tanquam Theologum, atque Dn. Thomaſio violationem præcepti Juris Naturalis objeciſſe, venia potius quam cenſura dignus eſt. (3) dimisſionis, licentia amorem conjugalem tolli, jam confutavimus. (4.) maritalis effectio, eo modo, quæ juſtæ uxori, concubinæ nullo jure debetur. Amor vero generalis inter conjuges utique etiam adeſt, etiamſi ſocietas *ad tempus* tantum duret; quemadmodum inter duos amicos, qui ſciunt poſſe ſe aliquando disjungi, vera ſinceraque amicitia eſſe poteſt.

Ad §. *XI.* Autoritates Huberi & Zigleri, quibus probatur, *nullam niſi voluptatis communicationem fieri in concubinatu, nec amari concubinam, niſi propter ſolum concumbendi actum, aut explendam libidinem*, non curamus; rationesque noſtras non ſolum ſupra jam dedimus, ſed & Illuſtris Dn. Thomaſius in notis ad Huberi locum, nobis oppoſitum, ita commentatus eſt: *Quod dicitur, vix ullam quam voluptatis communicationem in concubina-*

bina-

binatu fieri, id de concubinatu Clericali forte nullum haberet dubium; at intuitu Concubinatus Hebraeorum, Romanorum, imo & Germanorum, docent antiquitates hiſtoricæ & documenta varia, concubinatum a matrimonio ad morganaticam plane non differre niſi diſſolubilitate & benedictione ſacerdotali. Enimvero his opponit verbis Dn. Jægerus: *Cur tandem non niſi in Concubinatu Clericali hæc voluptatis communicatio?* Ego vero dicam, & verbis quidem Dn. Thomaſii *in diſſertat. de Concubin.* §. 27. *p.* 52. dicam. *Cum Pontifices Clero ſuo matrimonio omni interdixiſſent, & tamen donum continentiæ ipſi concedere non poſſent, permittendæ erant libidines omnis generis nefandæ, & adeo etiam libidines ſub ſpecie concubinatus palliatæ, ita ut clericus ille pro caſto haberetur & laudando, qui una ſaltem concubina contentus eſſet.* Ceterum ob *fornicationem* ſolum permiſſum vel toleratum fuiſſe abuſum, Leges publicæ d. l. adductæ loquuntur. Abrogato tandem ſeculi XVI. initio concubinatu Clericali, non tamen abuſus iſte ſublatus eſt, quod teſtantur exempla omnibus, qui regiones Papicolas viſerunt, nota. Quid vero aliud clericos illos in concubinatu intendere putas, quam ſolam libidinis communicationem, cum publice turpe inter eos habeatur, concubinas alere, turpius liberos ex illis procreare; cumque omnes cauſæ ad concubinatum ineundum alios homines moventes, quas præcedenti §. recenſuimus, hic deficiant. *Omnia turpia*, pergit Dn. Cancellarius, *non niſi Clero, præ aliis & barbaris gentibus imputare ſolet Dn. Thomaſius, odio potius conductus in Clerum quam rationibus ſolidis.* Ego vero credo, nunquam rationes ſolidisſimas deficere, quotiescunque a Dn. Thomaſio turpia Clero Papali imputantur. Sed quid ſi concedamus, odio in Clerum Papalem eo duci Dn. Thomaſium. Id ſane laudabile eſſe Lutherus noſter monuit, voto illo notisſimo: *Deus vos impleat odio Papæ & Cleri Papalis*; ut mirum ſit, Dn. Jægerum tamen partes Cleri Papalis tueri. Deinde ait Dn. Adverſarius: *producantur iſta antiquitates hiſtoricæ & monumenta varia, & alia hujus generis nos eis opponemus!* Producta ſunt, puto, ſat multa in diſſertatione, contra quam pugnat Dn. Adverſarius; ſi vel voluiſſet, vel potuiſſet, occaſio ſane non defuit, *alia hujus generis opponendi.*

De fine concubinatus & matrimonii jam §. præced. quæ neceſſaria ſunt, dixi, quæ repetere ſupervacuum eſſet? Quod vero locum ex *Dn. Thomaſii Inſtit. Jur. Div.* allatum pertinet, quo per- *Ad* §. XII.

mu-

mutatio finium Juri Naturæ adverſa eſſe dicitur, notandum (1) peſſime a Dn. Adverſario omitti verba, ibi primo loco poſita: *Quod intentionem primariam libidinis explendæ attinet, &c.* Hæc enim intentio a Concubinatu, quem nos defendimus, abeſt, adeoque non quadrat iſte locus ad præſentem caſum. (2.) ipſe Dn. Thomaſius *in Fundament. Jur. Nat. & Gent. Lib. III. Cap. II n. 19. p. 177.* monuit, totum diſcurſum de moralitate libidinis in Inſtitt. Jurispr. Div. a §. 139. ad §. 172. plane eſſe mutandum, quia tum temporis neque ſcortationis, neque concubinatus juſtas definitiones tradiderit. Adeoque ſperamus, eandem humanitatem exhibitam in Dn. Thomaſio, ac ea eſt, cum nos, contra Papicolas diſputantes, diſtinguimus inter Lutherum priorem & poſteriorem. Hac cautela obſervata, admonitio Dn. Adverſarii de moralitate internarum actionum ſuperflua eſt, cum ex poſterioribus Dn. Thomaſii curis diſcere potuiſſet, quomodo tota hæc quæſtio ex diſtinctione principiorum honeſti & juſti ſolide decidenda ſit.

Ad §. XIII. Quando vero Dn. Adverſarius vult, evitationem ſcortationis plane non eſſe pro fine concubinatus habendam, id nos nullo modo tangit, quippe qui nunquam abuſus in concubinatu frequentes excuſare vel tueri voluimus; quod ipſa verba Dn. Thomaſii teſtantur, a Dn. Adverſario citata quidem, ſed nimis ſophiſtice atque corrupte. Non enim ibi dicitur: *conjunctionem conjugalem ad tempus initam non mereri nomen conjugii*; ſed expreſſe ſermo eſt, *de conjunctione tantum ad tempus PROCREATÆ UNIUS SOBOLIS inita.* Quæſo, ubi fides tua, ubi pudor, mi Domine Jægere?

Ad §. XIV. Quis porro unquam, niſi ſophiſta, affingat Dn. Thomaſio, ac ſi exemplis concubinatuum in diſſertatione adductis probare voluerit licentiam concubinatus de Jure Naturæ? Si quis adeo ſtupidus ſit, ut rationem adductorum exemplorum non capiat, verba ſaltem legat Dn. Thomaſii, ipſo introitu diſſertat. poſita, ubi deprehendet, non id eum agere voluiſſe, ut exemplis moralitatem evincat, quam ſupponit, nec demum probandam ſibi ſumſit; *ſaltem id oſtendere voluiſſe, concubinatum nec ad fornicationis, nec ad ſtupri, nec adulterii genera, olim tam apud Hebræos quam apud Romanos pertinuiſſe &c. ſupra §. 1. ubi integra verba adduxi.*

Et

Et hæc exempla maxime neceſſaria fuerunt, non ad demonſtrandam jure Nat. licentiam, ſed (1) ad formandum juſtum conceptum & definitionem concubinatus, ut ne ſcilicet ex ingenio ſaltem & inaniter, quod fere plurimus accidit, qui de Concubinatu blaterant, fingatur definitio Concubinatus, nullibi gentium, nulloque ſeculo uſitati. (2) ut hiſtoria tradatur hujus materiæ, primaque origo oſtendatur, confuſionis concubinatus cum ſcortatione & adulterio. Atque adeo inaniter putat Dn. Adverſarius, *nullibi legi concubinatum a gentibus approbatum, quamvis uſitatum; & alium plane concubinatum ab eo, quem nos defendimus, gentibus iſtis ſolemnem fuiſſe*; cum hæc omnia data opera in diſſertatione Thomaſiana probata ſint, cujus argumenta, dum *examinare* vult Dn. Adverſarius, cur non profert? cur disſimulat? Forte ne inepta reſponſione imbecillitatem prodat? Sed eam ſatis jam oſtendit, dum de Jure Romano ex comparatione & autoritate Rulpiſiana potius, quam ex Legibus, a Dn. Thomaſio indicatis, diſputat; atque dum Demosthenis locus de moribus Græcis acumen judicii ſui ſuperat.

§. XIV.

Argumenta, quod attinet, Theologica contra Concubinatum, non firmiori, ut cetera, fundamento nituntur, maximam etiam partem jam ſupra eſt ea reſponſum. *Ad §. XVI.*

Ita quæ ex Geneſ. II, 23. ſeqq. opponuntur, jam §. VII. confutata ſunt, nihilque reſtat monendum, quam incongrue iterum allegari Dn. Thomaſii *Cautelas circa Præcogn. Jurispr. Eccleſiaſt.* ac ſi cum Dn. Adverſario faciant, cum tamen apertisſime contra eum pugnent, & in ſpecie locum Geneſ. II, 23. tangant, ut mirari non ſatis posſim hos impudentisſimos mores diſputandi.

Plane vero abſonum eſſe, ex verbis inſtitutionis divinæ Geneſ. II, 23. *Ad §. XVII.* ſqq. velle demonſtrare, omnes conjunctiones præter matrimonium juſtum prohiberi, nos etiam ſupra l. c. evicimus; nec video, qua ratione locus Apoſtoli ad Hebræos c. 13, 4. *honorabile conjugium eſto, inter omnes ſcortatores autem & adulteros judicabit Deus, &c.* nobis opponatur; cum tamen omnes videant, negare nos ac pernegare, concubinatum ſub ſcortatione comprehendi. Hoc enim illud ipſum eſt, de quo diſputamus. Nec ſufficit dixiſſe, *ſtylo Sacræ Scripturæ omnem cohabitationem extra legitimum a Deo inſtitutum matrimonium, nomine ſcortationis venire.* Probandum enim eſt, eum eſſe ſtylum Sacræ Scripturæ, alias nemo tam facile credet. Rationem enim, quæ ex verbis Adami Geneſ. II, 23. deducitur, plane non concludere, quoties non repoſuimus?

Ad §. XVIII. Pariter jam ſupra l. c. demonſtratum eſt, locum Matth. XIX, 3. ſeqq. non poſſe aliter quam de juſta uxore intelligi; cumque Dn. Adverſarius in contrarium nihil præter verba ipſiſſima Dni. Abbatis Bergenſis adducat, non opus eſt, ut actum agamus denuo. Ceterum miratur Dn. Cancellarius, *ſtatui a Dn. Thomaſio, ſecundarias uxores dimitti potuiſſe pro lubitu tempore datæ legis Moſaicæ de libello repudii, cum tamen evincere nequeat, eas tum Judæis in uſu fuiſſe.* Sed mirari deſinet, ſi verba Dn. Thomaſii æqua lance ponderabit. Non enim negat, ullum omnino uſum concubinatus fuiſſe tum temporis; Sed *rariorem* fuiſſe *p. 15. lit. f.* inde concludit veroſimile fieri, quod pauca exempla referantur, aut ſi quæ referantur, videantur continere aliquid irregularitatis. Interim ipſemet exempla adducit aliquot, inter quæ ſane illud *Judicum XIX, 2.* ſatis clarum mihi videtur. Quid mirum ergo, ſi Dn. Thomaſius ex frequentia divortiorum in juſtis matrimoniis, & quidem ex leviſſimis cauſis, concludit, pro lubitu dimiſſibiles fuiſſe concubinas, quanquam earum rarior aliquando fuerit uſus.

Ad §. XIX. Locum *1. Cor. VII, 9. 10, 11.* quem nobis §. XIX. objicit ex interpretatione Dn. Abbatis Bergenſis, quam ipſe Dn. Cancellarius in fine hujus §. ſequitur, ita intelligo: *Quod ſi non continent, matrimonium* (tanquam perfectius genus quod ſemper a Chriſtianis appeti debet, ceteris paribus, non concubinatum) *ineunto. Melius namque eſt matrimonium* (nihil de concubinatu additur) *inire, quam uri. Iis vero, qui in matrimonio* (non qui in concubinatu) *ſunt, præcipio, non ego, ſed Dominus, uxorem* (non concubinam) *a marito non ſeparari. Si vero etiam ſeparet ſe,* (Ergo non abſolute prohibetur ſeparatio etiam voluntaria, etiam in juſto matrimonio) *maneat cœlebs, aut marito reconcilietur. Maritum itidem uxorem* (non concubinam) *non dimittere.* Uno verbo, agitur hic de matrimonio primario, utpote perfectiori & digniori, quod Chriſtianos ſemper decet ceteris paribus, h. e. circumſtantiis temporis, ſtatus & conditionis aliud non ſuadentibus, præferre aliis generibus ſocietatum conjugalium. Nulla vero plane mentio hic fit concubinatus. Ceterum notari velim, ex ipſo hoc textu probari poſſe, nequidem omnem ſolutionem voluntariam in juſto matrimonio prohibitam eſſe. Quanto minus ergo illicita erit in concubinatu?

Re-

Reliqua hoc §. contenta, cum ſupra jam confutata ſint, repetere opus non eſt.

Quæ contra Concubinatum ex ſacris literis exempla congeruntur, infirmisſima ſunt. De Lamecho ait ſcriptura, duas illum uxores habuisſe, non concubinam. Pari ratione libidines hominum & alia crimina, non concubinatus, cauſæ fuerunt diluvii. Tertio: toleraſſe Deum in Patriarchis Concubinatum, ſatis monſtrat rem non illicitam fuiſſe; cum Sanctitas Divina ad peccata connivere ſine maxima impietate dici nequit. Tolerare vero & connivere ſunt eadem. Ceterum ratio iſtius conniventiæ adducta, quod ſcilicet Patriarchæ ex ardentisſimo deſiderio accelerandi adventum Mesſiæ concubinas aluerint, etiamſi valde arrideat quibusdam Theologis; fateor tamen eam valde imbecillem & pene ridiculam mihi videri. Quid enim, an ſunt facienda mala, ut inde eveniant bona? Sed quicquid hujus demum ſit, ſufficit Patriarchis frequentisſimum fuiſſe Concubinatum, neque Deum unquam illum improbaſſe. Imo ex Geneſ. XVII, 18.20. & XXI, 9-21. clarisſime apparet, Deum ipſum Saram, ut primariam uxorem Abrahami, digniorem quidem habuiſſe, ſed concubinatum tamen cum Hagare approbaſſe filioque Ismaeli benedixiſſe, & ſimul etiam præcepiſſe, ut dimitteret uxoris cauſa Hagarem. Quid quæſo clarius poſſet pro concubinatu afferri? At ſi Deus tum temporis approbavit concubinatum, approbat ſane omni tempore, nec hodie peccatum eſſe poteſt, quod olim Sanctitati divinæ non erat adverſum. *Ad §. XX.*

Ex ſilentio igitur Legis Moſaicæ omnino recte argumentatur Dn. Thomaſius eam permiſiſſe Concubinatum, ante illum frequentem licitumque. Tantum abeſt, ut *implicite* præcepto ſexto prohibitus fuerit. Ante Reges vero in uſu non fuiſſe, falſo dicitur, ut jam ſupra demonſtravimus. De libello repudii etiam ſupra ex Seldeno certiora attulimus. *Ad §. XXI.*

Pœnam ſtupratarum ab Abſolome concubinarum Davidis, 2. *Sam.* XVI, 22. ob concubinatum ipſum a Deo permiſſum fuiſſe & 2. *Sam.* XII. 11. refellitur, ex quo loco apparet, malum hoc Davidi ob adulterium & homicidium in Uriam commiſſum, a Deo excitatum fuiſſe. *Ad §. XXII.*

Nullibi vero legimus, pellicatum Davidis a Deo improbatum; ſed potius ex facto Abſolonis & ex pœna Dei 2. *Sam. XII*, 11. patet, Abſolonem Davidi injuriam feciſſe; quo ipſo juſtum fuiſſe ejus concubinatum neceſſe eſt. Nec enim illi fit injuria, qui ne ipſe quidem jus circa rem habet. De concubinis Salomonis *externis & gentilibus* verum eſt, in cauſa eas fuiſſe tragici ipſius in idololatriam lapſus. Hæc vero indololatria, non ipſe concubinatus, in S. Scriptura reprehenditur; quod clarisſime intelligitur ex 1. Reg. XI, 4. ubi hæc verba leguntur: *Factum eſt inprimis circa tempus ſenectutis Salomonis, ut uxores ejus inclinaverint cor ejus poſt Deos alios, ita ut non fuerit cor ejus perfectum cum Jehova Deo ſuo, ſicut cor Davidis.* Atqui vero David etiam quam plurimas habuit pellices, & tamen cor ejus fuit perfectum cum DEo ſuo. Addendum his rationibus Dn. Thomaſium *p. 17. lit. h.* non diffiteri concubinatum cum ancillis ſive concubinis religionis ethnicæ aut Judaiſmo nondum initiatis, Jure Moſaico illicitum fuiſſe.

Ad §. XXIII. Quod §. 23. habetur, mera & confuſio. Et primo quidem, qua ratione Calovius adducatur, & quid per *orthodoxos* ſuos, itemque per verba: *quicquid ſit de Pontifice* &c. velit, ego ſane non intelligo. Nec enim opus habent pſeudorthodoxi noſtri hac parte Pontificios ut accuſent, cum utrique videantur hic amicisſime conſpirare. Id ſcilicet probavit Dn. Thomaſius, concubinatus & ſcortationis confuſionem omnem a Clero Papali ortum trahere. Quare potius gratiam meretur iſte Clerus apud noſtrates, eandem confuſionem mordicus defendentes. Porro cum Dn. Adverſarius credat, pleraque exempla concubinatuum de legitimis matrimoniis intelligenda eſſe; (quod quidem absque probatione gratis dicetur) quid opus eſt *teſtimoniis agnitæ turpitudinis*? quæ teſtimonia, ſi rationibus juſtis innicerentur, & talibus, quæ a Dn. Thomaſio non jam eſſent explotæ, vel quæ a Dn. Adverſario contra ſchediaſma Halenſe defenderentur, digna forte haberemus attentione. Cum vero ſolum allegentur, vel, ut eſt veroſimile, allegationes locorum ex ſchediaſmate ſaltem Halenſi deſcriptæ ſint, nihil aliud reponimus, quam Dn. Adverſarium reſponſionem noſtram eodem loco invenire poſſe, ex quo textus Juris allegatos deſcripſit. Id quod etiam de textu Juris Canon. moneo, quem tamen Dn. Adverſarium magis ad jocum crediderim adduxiſſe, quam ut probationis cujusdam loco ſit; cum rationes adeo contineat abſurdas, ut vix riſum tenere queant, quotquot legunt.

Con-

Conſentientes habere Dn. Adverſarium pleroſque vel omnes recentiores Theologos & JCtos, id quidem non opus erat monere, cum id jam ante eum Dn. Thomaſio ſatis notum fuerit, neque diſſertatione disſimulatum. *Ad §. XXIV.*

Sed cum in fine examinis de ſcandalo quædam adjiciat Dn. Adverſarius, monendus eſt, ut prius diſcat, quid ſit ſcandalum, quam alios ſcandali *dati ſive ultimum* accuſet. Nam ſi omnis veritas ex ea ratione ſupprimi debet, ut ne homines præjudiciis nugisque pſeudorthodoxiæ immerſi ſcandalum *accipiant*; quid quæſo hoc eſt aliud, quam arrogare ſibi infallibilitatem, & in conſcientias tyrannidem exercere, qua nihil magis dedecet Chriſtianum. Optime vero Auguſtinus, quem Dn. Adverſarius adducit: *In æternum*, ait, *STULTITIÆ pœna luenda eſt, quem falſa opinio deceperit.* *Ad §. XXV.*

§. XV.

Recenſetur atq; confutatur ſcriptum Germanicum Dni. Ziroldi.

Ad Te jam accedo, Clarisſime ZIROLDE, non quidem ut tecum digladier, ſed ut gratuler de triumpho, quem canis ante victoriam. Egregie ſane agis, atque modo plane diverſo a certis commilitonibus. Nam cum hi ſummum adhibeant ſtudium, ut artificioſe ſolvant nodum Gordium, tu exemplo Magni Alexandri, moræ impatiens, uno ictu diſcindis. *Erratis*, inquis, *nec ſcitis ſcripturam, nec vim Dei.* Quæſo autem, cur adeo erramus, mi Doctor? *Quia*, reſpondes, *vos eſtis illi, qui non intelligunt ſcripturas.* Sed qui fit, ut tu intelligas ſolus cum tui ſimilibus, nos ut cœci nihil videamus? *Malitia*, ais, *facit, ut ſcire non velitis, quæ nobis adverſantur.* Ita ergo erramus, nos miſeri, quia non intelligimus, & non intelligimus, quia errare volumus. En egregiam demonſtrationem!

Poteras jam finire omnem diſputationem. Si enim certum eſt, nos errare, quod tu quidem in limine ſtatim tam egregio circulo demonſtraſti, jam actum erat de nobis. Sed ut liberalitatem tuam oſtenderes, addiſti explicationem Verborum Geneſ. II, 24. *Et erunt duo in carnem unam*, atque ita diſputas: *Matrimonium omnino tam generaliter*, (ut myſterium denotat) *quam ſpecialiter*, (ut ſignum externum rerum divinarum) *ſacramentum eſſe, Proteſtantes omnes affirmant, ſpecialisſime ſaltem, ut eadem claſſe cenſeatur ac baptismus & cœna dominica, negant. Quocirca in ſchediaſmate Halenſi §. 1. p. 3. valde peccatum eſt*, (man hat ſich gar ſehr verſündiget) *quod ibi argumentetur Autor: Quia Pontificii matrimonium pro Sacramento habent*,

SOLUM propterea concubinatum ab illis prohibitum fuiſſe. Sed cum Proteſtantes negent, matrimonium eſſe Sacramentum, concubinatum inter Chriſtianos non ſolum tolerandum, ſed & iterum introducendum eſſe. Ita enim, ais, *expreſſa verba habent ibid. p 64. §. 35.* Hæc ſunt verba tua, mi Zirolde, quibus impudentisſimum calumniandi animum, malitiamque tuam prodere non erubeſcis. Ais, in ſchediaſmate Halenſi p. 3. aſſeri, *Concubinatum SOLUM ex principio Papali de Sacramento matrimonii prohibitum eſſe.* Addis, *ibidem p. 64. introductionem concubinatus ſuaderi.* Ubi eſt tua frons, mi homo? Itane ſufficit fucatis verbis, ſuſpiriis, exclamationibusque zelum pietatis oſtentare, & omnem ipſa re exuere, non dicam pietatem, quæ nunquam in te fuit, ſed humanitatem, quam violari gentiles quoque deteſtantur. Adducam verba Dn. Thomaſii, ad quæ te refers. Pag. 3. ait: *Quod vero hodie concubinatus pro ſtupri, aut fornicationis, aut adulterii ſpecie habetur, ejus origo debetur Juri Canonico, & NB. EX PARTE hypotheſi Juris Pontificii, quod matrimonium ſit Sacramentum.* Et pag. ſeq lit. d. addit: *Dico EX PARTE; nam confuſio iſta concubinatus, cum ſtupro, ſcortatione, adulterio, haud dubie antiquior dogmate de Sacramento matrimonii. Conf. interim de origine doctrinæ de 7. ſacramentis Zigler. ad Lancel. l. 2. tit. 1. §. 2. p. 301. in fine.* Alter locus p. 64. §. 35. quo re introductio concubinatus ſuaderi dicitur, hic eſt: *Intereſt Juris Conſulti, ut in quæſtione an in* Republica *Chriſtiana tolerari posſit, aut iterum introduci debeat concubinatus unius cum una, rejectis inſufficientibus rationibus, alias genuinas & evidentes ſubſtituat*; quales ſunt, quæ p. 65. lit. e. indicantur, verbis, qua ſupra §. 1. integra deſcripſimus.

Ceterum tota tua diſputatio contra abuſus concubinatuum, vel contra concubinatum legitimo matrimonio ſuperinductum, dirigitur; quo iterum ſtratagemate facillimum fuit in cautos decipere lectores. Quod vero ad tuum Abracadabra attinet, qua vocem Hebraicam *Iſch* & *Iſchah* Geneſ. II, 23. explicas per *fortem motionem ignearum & frugiferarum virium*, & quæ ſunt alia hujusmodi obſcurisſima, ex quibus contra nos diſputas, quæſo quis ratione ſana non deſtitutus, inanes iſtas nugas curet? Si hoc tibi eſt ſcripturas intelligere, tu confuſionem Babylonicam inducis, atque tenebras pro luce venditas; quibus ſolus uti poſſes pro lubitu, ſed ſi ex his argumen-

tis

tis contra nos pugnas, Andabatarum more agis, atque commiſerationem potius, quam reſponſionem mereris.

Poſſem contradictionem tuam, qua ſub finem ex Gerhardo ſtatuis, in V. T. conjugium non fuiſſe Sacramentum, quod introitu affirmaveras; poſſem omnis ſtatus controverſiæ mutationem, quæ a te committitur; poſſem denique nugas alias notare; Sed, ut initio dixi, non ut tecum pugnem, qui ubique impudentisſimum ſophiſtam agis, ad te accedo, ſed ut gratuler de triumpho, quem tu qnidem ſolus canis aute victoriam, quid? quod ante pugnam.

§. XVI.

De S. Petri Encratiæ Epiſtola quædam monentur.

Alia tecum mihi ratio ineunda eſt, ſanctisſime PETRE ENCRATITA, quandoquidem laudem omnino meretur ſtudium tuum, conciliandi opiniones, ut tibi videntur, ſpecie ſaltem diverſas. Id ſolum optarem, ut qua tu uteris ratione, finem aſſequereris, quod quidem vix eſt veroſimile. Supponis: *nullum eſſe diſcrimen inter concubinatum & iuſtum matrimonium, cum omne matrimonium tibi ſit etiam diſſolubile, & in concubinatu etiam adſit affectio maritalis, quatenus pro amore & dilectione generali ſumitur; diſſolubilitatem tamen tam in matrimonio, quam in concubinatu eſſe contra perfectiorem indolem Chriſtianiſmi. In eo ſaltem differre matrimonium & concubinatum, quod illud effectibus civilibus ſit præditum, atque adeo dignius, hic iis deſtitutus.* Atque hæc omnia credis, utramqne partem adverſariam facile conceſſuram, neque opus eſſe, ut invicem diſputent. Aſt vero, (1.) quod tu putas, ratione diſſolubilitatis non differre matrimonium & concubinatum, in utroque tamen diſſolubilitatem perfectiori indoli Chriſtianiſmi adverſari, cum grano ſolis id accipiendum eſt. Etiamſi enim omnis ſolubilitas in matrimonio mala non ſit, ea tamen major eſt & laxior in concubinatu; adeoque differunt ſaltem gradu, ita ut matrimonii ſolutione de Jure Civili graviores cauſæ omnino requirantur, cum in concubinatu leviores, imo leviſſimæ, ſufficiant. Ibi etiam ſolennitates & judicialis ſententia accedere debent, hic ad beneplacitum mariti fit dimisſio. Porro etiamſi Dominus Thomaſius ultro fateatur in Fundament. Jure Nat. & G. dimisſionem frequentiorem, & quæ fit ob quasvis levisſimas cauſas, indicium eſſe vagi animi, gravemque virum non decere; cavendum tamen eſt, ne confundantur principia

honeſti

honeſti & decori, cum principiis juſti, cum ejusmodi dimisſio concubinæ ſæpe contra decorum & honeſtatem fieri queat, nunquam tamen juſtitiam lædat, cum jura permittant in concubinatu omnem dimisſionem pro lubitu. Interim perfectior indoles Chriſtianismi quandoque exigit, ut juri ſtricto lenitas & manſuetudo præferatur, quod cujuslibet conſcientiæ relinquendum eſt. His ita præmonitis dubito (2.) an Dn. Abbas iſta omnia conceſſurus ſit, cum tota ejus diſputatio monſtret, eum impugnare omnem omnino dimisſibilitatem, nec ullum admittere velle genus matrimonii aliud, quam quod inſolubile, perpetuum, & æquale ſit. Ut inde videas, mi Encratita, tuis mediis conciliationem non fieri, neque in ſpeciem ſaltem pugnari: Quanquam, cum tu in plerisque nobiscum conſentias, eo ipſo videaris concedere, Dn. Abbati rationes ſufficientes non eſſe, ut diſſentiat, quod & nos ſupra demonſtravimus. Tantum igitur abeſt (3.) dediſſe Dn. Thomaſium præter mentem diſſertatione ſua occaſionem, ut notarentur duæ diverſitatis notæ inter matrimonium & concubinatum, difficiens affectio maritalis & inſolubilitas. Tu enim ipſe, ſiquidem a contradictionibus liber eſſe cupis, concedis, affectionem maritalem, quatenus pro communicatione dignitatis mariti civilis ſumitur, a concubinatu recte abeſſe; concedis etiam §. XVI. n. 8. ſolubilitate aliquam eſſe differentiam matrimonii & concubinatus. Sed ut verum fatear, videris ipſe tibi non in omnibus conſtare; & quam optime feciſti, quod illuſtrationem diſſertationis Illuſtris Dn. Thomaſii, de qua §. XIX. mentionem facis, omiſeris, cum fortaſſe rem omnibus clarisſimam obſcuram reddidiſſes. Interim laudandus omnino eſt conatus tuus, atque dolendum, illo exoptatum finem, ut eſt veroſimile, te vix conſecuturum eſſe.